

Травень ' 2015

**Інформаційний
бюлетень**

**УКРАЇНА ЧЕРЕЗ РІК ПІСЛЯ РЕВОЛЮЦІЇ
ГІДНОСТІ: СТАН СУСПІЛЬНОЇ СВІДОМОСТІ
(за даними всеукраїнського репрезентативного
опитування, проведеного 18–25 грудня 2014 року)**

**За редакцією
члена-кореспондента НАПН України
М. М. Слюсаревського**

Україна через рік після Революції Гідності: стан суспільної свідомості. Травень' 2015 : інформаційний бюлетень / за ред. М. М. Слюсаревського. – К., 2015. – 68 с.

Бюлетень підготовлено за даними всеукраїнського репрезентативного опитування, проведеного Інститутом соціальної та політичної психології НАПН України спільно з Асоціацією політичних психологів України 18–25 грудня 2014 року. Ці дані порівнюються з попередніми “зрізами” моніторингових циклів, які постійно здійснює інститут.

Для науковців, працівників ЗМІ, представників громадськості.

У проведенні дослідження, опрацюванні його даних та підготовці матеріалів бюлетеня взяли участь: *М. М. Слюсаревський (керівник проекту, головний редактор), Л. М. Калачнікова, Т. А. Кузьменко, В. І. Пустовойт (редактор), О. В. Сушій, П. Д. Фролов, О. І. Хоріна, Л. П. Черниш (упорядник).*

Адреса:

04070, м. Київ, вул. Андріївська, 15
тел. (044)425-24-08 , (044)425-22-87
факс. (044)425-45-56
e-mail: info@ispp.org.ua

При використанні матеріалів дослідження посилання на організацію, що його провели, обов'язкове.

- © Асоціація політичних психологів України, 2015
- © Інститут соціальної та політичної психології НАПН України, 2015

ЗМІСТ

М. Слюсаревський. Слово до читача.....	4
Попередні зауваження.....	5
1. Оцінка громадянами ситуації в країні, чинників і можливостей впливу на неї.....	7
2. Ідеологічні преференції та світоглядні орієнтири громадян	28
2.1. Питання української державності, мовної політики, геополітичного вибору України	28
2.2. Питання війни і миру, національної безпеки.....	37
2.3. Питання економічної політики, здійснення реформ.....	43
2.4. Ставлення до влади та її дій, протестні настрої	51
3. Громадсько-політична активність населення (волонтерський рух, готовність до масових акцій).....	59

СЛОВО ДО ЧИТАЧА

з приводу оприлюднення інформаційного бюлетеня

“Україна через рік після Революції Гідності: стан суспільної свідомості”

У соціологічній науці прийнято розрізняти два типи емпіричного дослідження: опитування громадської думки і власне соціологічне дослідження (див.: Паніна Н. В. Технологія соціологічного дослідження. – К. : Наукова думка, 1996. – С. 21–23). Таке розрізнення стосується й тих досліджень, які проводять соціальні та політичні психологи.

Під опитуванням громадської думки розуміють збір інформації про розподіл думок населення з певного кола актуальних питань, під соціологічним чи соціально-психологічним дослідженням – вивчення суті досліджуваного предмета та його взаємозв'язків з іншими елементами соціального світу. Якщо опитування громадської думки нагадує своєрідну миттєву фотографію того, що відбувається, так би мовити, на поверхні суспільної свідомості, і через те його дані швидко “старіють”, то власне соціологічне чи соціально-психологічне дослідження, “фотографуючи” ту ж громадську думку, йде далі – передбачає виявлення більш глибоких тенденцій і закономірностей, що мають відносно сталий характер. Це може спричинювати, у свою чергу, певні відмінності в технології його здійснення, методичному інструментарії (використовуються, наприклад, психосемантичні методи, елементи тестових методик тощо).

До останнього типу емпіричних досліджень і належить те, результати якого відображено в інформаційному бюлетені “Україна через рік після Революції Гідності: стан суспільної свідомості”. Тому нас абсолютно не бентежить та обставина, що від моменту завершення польового етапу цього дослідження минуло кілька місяців. Навпаки, місяці, що минули, дали змогу пересвідчитися в значущості отриманих результатів.

Безперечно, дані дослідження потребують подальшого аналізу – глибшого і всебічного, над чим і працює зараз авторський колектив. І все ж, зважаючи на їхню значущість, ми вирішили оприлюднити їх поки що в попередньому вигляді, з тими мінімальними коментарями, які є наразі.

Сподіваємося, ознайомлення з матеріалами інформаційного бюлетеня стане в пригоді всім, хто прагне осягнути процеси, що відбуваються в українському суспільстві, тенденції його розвитку.

Микола СЛЮСАРЕВСЬКИЙ,
президент Асоціації політичних
психологів України, директор
Інституту соціальної та політичної
психології НАПН України

ПОПЕРЕДНІ ЗАУВАЖЕННЯ

Масове опитування, результати якого подаються нижче, було проведено 18–25 грудня 2014 року за вибіркою, що репрезентує доросле населення України віком від 18 років і старше. Опитування проводилося методом інтерв'ювання. Опитано 1985 респондентів у всіх регіонах України за винятком АР Крим та територій, не контрольованих українською владою в Донецькій і Луганській областях. Похибка вибірки становить 3,2%.

Основні соціально-демографічні характеристики вибіркової сукупності:
за віком:

- 18–29 років – 20,3%;
- 30–55 років – 45,6%;
- 56 років і старше – 34,1%;

чоловіки – 45,7%;

жінки – 54,3%;

за рівнем освіти:

- повна вища – 16,9%;
- неповна вища, середня спеціальна – 23,2%;
- повна середня – 41,1%;
- неповна середня – 18,8%;

українці – 83,0%;

росіяни – 13,9%;

особи інших національностей – 3,1%;

за родом занять:

- працівники промисловості – 11,6%;
- працівники сільського господарства – 5,9%;
- працівники сфери обслуговування – 15,1%;
- держслужбовці – 3,0%;
- працівники освіти, науки, охорони здоров'я, культури тощо – 9,5%;
- студенти, учні – 5,2%;
- підприємці – 6,1%;
- військовослужбовці (МВС, СБУ) – 0,7%;
- пенсіонери – 27,2%;
- безробітні – 8,0%;
- домогосподарки – 6,0%;
- особи іншого роду занять – 1,6%.

Для аналізу регіональних особливостей використано умовний поділ України на такі макрорегіони:

- **Західний** (Волинська, Закарпатська, Івано-Франківська, Львівська, Рівненська, Тернопільська, Чернівецька області);
- **Центральний** (Вінницька, Житомирська, Київська, Кіровоградська, Полтавська, Сумська, Хмельницька, Черкаська, Чернігівська області, м. Київ);
- **Східний** (Дніпропетровська, Донецька, Запорізька, Луганська, Харківська області);
- **Південний** (Миколаївська, Одеська, Херсонська області).

Результати опитування у міру можливості порівнюються з попередніми “зрізами” відповідних моніторингових циклів.

1. ОЦІНКА ГРОМАДЯНАМИ СИТУАЦІЇ В КРАЇНІ, ЧИННИКІВ І МОЖЛИВОСТЕЙ ВПЛИВУ НА НЕЇ

- Складні часи, які переживає Україна, негативно позначаються на соціальному самопочутті громадян, що засвідчує, зокрема, оцінювання ними тієї ситуації, в якій протікає їхнє життя. Частка опитаних, котрі вважають її поганою та дуже поганою (67,4%) після Революції Гідності, тобто з березня 2014 р., суттєво не змінилася, а порівняно з груднем 2013 р. навіть збільшилась – на 11%. За цей же період частка тих, хто оцінює поточну ситуацію як тією чи іншою мірою нормальну, зменшилася з 26,4% до 17,5%. Найчастіше поганою та дуже поганою вважають наявну ситуацію мешканці Півдня (близько 78%), а тією чи іншою мірою нормальною – ті, хто проживає в західних областях України (22,5%) (див. розподіл відповідей на запитання № 1.1*).

- Істотним чинником негативного оцінювання ситуації в країні вочевидь є погіршення матеріального становища населення. На момент останнього опитування частки респондентів, які на запитання “Чи вистачає грошей Вашій сім’ї?” відповідають “зовсім не вистачає” і “ледь-ледь вистачає”, порівняно з груднем 2013 р. помітно зросли – з 14,8% до 20,7% і з 19,7% до 25,4%, відповідно. А частка тих, хто обирає варіант відповіді “в основному вистачає”, навпаки, зменшилася – з 23,9% до 15,5%. Щоправда, практично незмінною залишається “питома вага” респондентів, яким грошей “вистачає на найнеобхідніше” (37%). Причому така незмінюваність спостерігається ще з 2005 року, що дає підстави вважати цю доволі численну категорію громадян певним “стабілізаційним фондом” суспільства. Найбільше таких респондентів, як не дивно, у Східному макрорегіоні (48,5%), а найменше – в Південному (22,8%), де, у свою чергу, найбільше тих, кому грошей “зовсім не вистачає” (39,8%) (№ 1.2).

- Посилюється негативне сприйняття населенням зростання тарифів на житлово-комунальні послуги. Так, якщо у вересні минулого року цей захід вважали хоч і вкрай важким, але необхідним 26,1% опитаних, то на момент останнього опитування – вже лише 18,4%. Водночас збільшилася кількість респондентів, котрі сприймають зростання тарифів “як знущання влади над народом” (з 39,2% до 43%) і тих, кого “просто охоплює від цього відчай” (з 22,7% до 28%). Найбільш толерантно до цього поставилися в Західному регіоні – варіант відповіді “вважаю це вкрай тяжким, але необхідним заходом” там обрали 33,2% респондентів. Найбільш негативно в Східному – варіант відповіді “сприймаю зростання тарифів як знущання влади над народом” обрали 48,6% опитаних (№ 1.3).

* Надалі в дужках буде зазначатися лише № запитання, розподіл відповідей на яке коментується.

- Понад половину опитаних (57,1%) вважають, що та соціально-економічна та політична ситуація, в якій протікає сьогодні їхнє життя, склалася від рубежу 2013 – 2014 років, ще 17,2% дотримуються думки, що вона складалася впродовж 2013 року, тобто переважна більшість громадян так чи інакше пов'язує наявну ситуацію з падінням старої та утвердженням нової державної влади. Однак при цьому домінує думка, що раніше (до вказаного респондентом часу) ситуація в країні була більш чи менш кращою, ніж нині. Цю думку поділяють загалом по Україні понад 64% опитаних, а на Сході та Півдні – понад 70% (**№ 1.4** та примітка до нього). Своєрідним викликом для нової влади є також те, що значна частина опитаних (41,2%) не схильні сподіватися на поліпшення нинішньої ситуації, а кількість тих, хто більш або менш упевнено висловлює такі сподівання, є набагато меншою – 27,5% (не визначилися з відповіддю 31,2% опитаних). Найбільше “песимістів”, які не бачать перспективи поліпшення нинішньої ситуації, на Півдні (51,2%), дещо менше їх на Сході та в Центрі (43,4% і 42%, відповідно), а найменше – на Заході (31%). При цьому лише на Заході частку “песимістів” дещо переважає частка “оптимістів” (34,6%), в інших макрорегіонах “оптимісти” явно перебувають у меншості (Центр – 22,5%, Схід – 29%, Південь – 25,4%), що слугує істотним соціально-психологічним чинником напруженості в суспільстві (**№ 1.5**).

- Посилує соціальну напруженість і те, що громадяни, як правило, невдоволені можливостями свого впливу на ситуацію, в якій протікає їхнє життя. Тією чи іншою мірою задоволені ними лише 10,4% опитаних, тією чи іншою мірою не задоволені – 58,8% (не визначилися 30,8%). І, знову ж таки, найбільше невдоволених на Півдні (78%). На Сході їх 60,3%, у Центрі – 60,3%, на Заході – 51,7% (**№ 1.6**).

- Значний інтерес становить думка респондентів з приводу того, хто ж і якою мірою впливає на те, що відбувається в країні в цілому, і на їхнє життя зокрема. Слід зазначити, що відразу після Революції Гідності (березень 2014 р.) найбільш впливовими силами, які однозначно визначають соціально-економічну та політичну ситуацію в країні, поряд із виконувачем обов'язків Президента України О. Турчиновим, Верховною Радою та Кабінетом Міністрів України (по 47,3%) громадяни вважали керівництво Російської Федерації на чолі з В. Путіним (49,1%). Тобто зовнішній вплив видавався опитаним ніяк не меншим од внутрішньополітичного). На кінець 2014 р. ці уявлення українців змінилися докорінно. Частка опитаних, які однозначно впевнені, що на ситуацію в Україні істотно впливає керівництво Росії, щоправда, зменшилася не дуже (до 45,3%). Проте рівень впливовості Президента України, яким став П. Порошенко, та українського уряду на чолі з А. Яценюком стрімко зріс: частки респондентів, які однозначно вважають їх силами, що істотно впливають на ситуацію в країні, становлять відповідно 62,9% і 60,2%. Дещо підвищився також рівень впливовості Верховної Ради України (до 50,4%). При цьому вельми промовистим фактом є те, що за рівнем впливу на ситуацію в країні

П. Порошенко зрівнявся і навіть дещо перевищив В. Януковича у його найбільш “зоряний час” (листопад 2011 р.), залишивши далеко позаду інших своїх попередників – В. Ющенко та Л. Кучму. Ще разючіше в сенсі впливовості перевищує попередні уряди нинішній Кабінет Міністрів на чолі з А. Яценюком. Найкращі за останні десять років показники впливу має і нинішній склад Верховної Ради (№ 1.7). Іншими словами, чинна українська влада в уявленнях громадян загалом узяла ситуацію в країні під свій контроль, що, втім, не лише свідчить про визнання її здобутків, а й тягне за собою підвищену відповідальність. Впливовість влади і задоволення людей результатами її впливу, як буде показано далі, є далеко не одним і тим самим.

- Інші офіційні та неофіційні суспільні інститути є, на думку респондентів, менш впливовими, ніж центральні органи державної влади. Проте уявлення про ступінь їхньої впливовості зазнають певних змін. Так, порівняно з березнем 2014 р. спостерігається деяке посилення впливу на поточну ситуацію з боку місцевої влади, керівників підприємств і установ, хоча загалом частки опитаних, які вважають їх тією чи іншою мірою впливовими, залишаються все ще помітно меншими, ніж на початку політичної кризи в грудні 2013 р. На перший погляд, те ж саме можна сказати і про впливовість правоохоронних структур: загальна кількість респондентів, які вважають їх більш чи менш впливовими, становить 54,3%, тоді як у грудні 2013 р. вона становила 61%. Але водночас порівняно з березнем 2014 р. майже вдвічі (з 12,7% до 24,4%) збільшилася “питома вага” тих, хто однозначно впевнений у впливовості правоохоронних структур. І цей показник є найвищим за весь період спостережень! (Наприклад, у 2004 р. він становив 16,4%).

Поряд із цим, за уявленнями респондентів, практично на “дореволюційному” рівні знову впливають на поточну ситуацію інститути, що діють поза правовим полем (політичні та економічні клани, мафія), вплив яких відразу після Революції Гідності був істотно знизився. Порівняймо: у грудні 2013 р. політичні та економічні клани однозначно вважали такими, що суттєво впливають на ситуацію, яка склалася, 42,6% опитаних; у березні 2014 р. – 34,7%; у грудні 2014 р. – 41,1%. Тобто, за цими даними, все ніби повертається “на круги своя”.

Набагато менше, ніж у березні 2014 р., стало громадян, які вважають тією чи іншою мірою впливовими “Правий сектор” та інші праворадикальні сили (46,5% проти 68,3%); ще разючіше зменшилася частка тих, хто однозначно впевнений у їхньому впливі (з 36,1% до 16,9%). Натомість загальна кількість опитаних, які наділяють впливовістю проросійські сили, що діють в Україні, майже не змінилася (57,8% і 54,5%, відповідно). На статистично достовірному рівні залишаються незмінними з березня 2014 р. загальні показники (“однозначно так” + “скоріше так”) впливовості іноземного капіталу (близько 57%), керівництва США та країн Євросоюзу (понад 68%). Утім наголосимо, що частка тих, хто однозначно впевнений у дієвості впливу цих сил на ситуацію в

Україні, становить менше третини опитаних (вони мешкають переважно в Південному та Східному макрорегіонах).

Незважаючи на певний успіх на парламентських виборах Опозиційного блоку, кістяк якого склали активні діячі Партії регіонів, загалом впливовість нинішніх опозиційних сил в Україні вочевидь іде на спад. Якщо в березні їхній вплив тією чи іншою мірою визнавали близько 50% респондентів, то на момент останнього опитування – 38,7%, причому найменш впливовими вони видаються, як не дивно, мешканцям Сходу, де їхній вплив тією чи іншою мірою визнають лише 32,8% опитаних. Доречно також нагадати, що в грудні 2013 р. загальний показник впливовості опозиційних сил, які боролися проти режиму Януковича, становив майже 65%.

Політична криза кінця 2013 – початку 2014 років спричинилася до певного загострення міжнаціональних та особливо міжрегіональних відносин. Станом на березень 2014 р. частки респондентів, котрі більш чи менш категорично поклали відповідальність за ситуацію, в якій протікає їхнє життя, на представників інших національностей та населення інших регіонів, сягнули доти небаченого в Україні рівня – 27,3% і 36,6%, відповідно. Тому як безперечно позитивну тенденцію слід виокремити скорочення наприкінці року цих часток до 13,9% і 28,2%, відповідно. Водночас варто зауважити, що загальна кількість громадян, котрі приписують істотний вплив на ситуацію, в якій вони живуть, представникам інших регіонів, залишається все ж більшою “дореволюційного” рівня (№ 1.7).

- На окрему увагу заслуговують уявлення опитаних про вплив на ситуацію, що склалася, безпосередніх учасників воєнних дій на сході країни – лідерів ДНР і ЛНР, командирів їхніх збройних формувань, з одного боку, та Української армії і волонтерських організацій, що її підтримують, з другого. По вибірці в цілому вплив нашої армії і волонтерів констатують 53,3% громадян (“однозначно так” – 20,4%, “скоріше так” – 32,9%); вплив лідерів ДНР та ЛНР і їхніх поплічників – 60,7% (“однозначно так” – 26,4%, “скоріше так” – 34,3%). На підконтрольних українській владі територіях Донецької та Луганської областей отриманий розподіл відповідей загалом істотно не відрізняється від середньовибіркового: Українська армія і волонтери – 56,9%; лідери ДНР та ЛНР і їхні поплічники – 61,9%. Але частота вибору альтернативи “однозначно так” тут значно нижча – 8,5% і 18,2%, відповідно. Тобто вплив учасників збройного протистояння сприймається донеччанами та луганчанами як очевидна реальність, але менш значуща порівняно із впливом центральних органів державної влади, політичних та економічних кланів тощо. Іншими словами, чимало громадян, особливо в Донецькій та Луганській областях, не сприймає безпосередніх учасників збройного протистояння як самостійних гравців на кону тієї кривавої драми, що розігрується на Сході, і відтак ставлення до них може не відігравати тієї ролі в загальній оцінці ситуації, на яку можна було б очікувати.

- Своєрідною домінантою суспільної свідомості сьогодні можна вважати невдоволення переважної більшості громадян результатами впливу на ситуацію, в якій протікає їхнє життя, тих сил, котрі видаються найбільш впливовими. Як випливає зі зведеної таблиці задоволеності впливом цих сил (**№ 1.9**), лише Українська армія та волонтерські організації, що її підтримують, мають позитивне співвідношення задоволених і не задоволених результатами їхнього впливу: задоволені – 49,3%, не задоволені – 32,3%. В усіх інших суспільних інститутах частка незадоволених значно перевищує частку задоволених. Так, серед тих, хто наділяє впливовістю Президента України, задоволені результатами його впливу 13,6% опитаних, а не задоволені – 65%. Негативним є також співвідношення задоволених і не задоволених впливом Кабінету Міністрів (15,1% і 70,6%), Верховної Ради (8,1% і 76%), місцевої влади (6,8% і 69,5%), керівників підприємств та установ (19,4% і 67,8%), іноземного капіталу (5,9% і 81,4%). А в решти суспільних інститутів, зокрема в правоохоронних структурах, опозиційних сил та праворадикальних рухів, частки задоволених взагалі тяжіють до нуля. Утім, до нуля тяжіють і частки тих, хто задоволений впливом на ситуацію в Україні керівництва Російської Федерації, лідерів ДНР та ЛНР, збройних формувань, які воюють на їхньому боці, що вочевидь говорить саме за себе.

- Невдоволення наявною ситуацією та можливостями бодай якось впливати на неї тягне за собою, у свою чергу, невдоволення життям загалом. Зростає як загальна кількість тих, хто тією чи іншою мірою не задоволений своїм життям (за “післяреволюційний” рік вона збільшилася із 45,4% до 54,6%), так і частка не задоволених зовсім (їхня “питома вага” підвищилася за цей же період з 14,5% до 20,7%). Це навіть більше, ніж було на “піку” світової економічної кризи в грудні 2008 р. (тоді загальна кількість не задоволених своїм життям становила 47,8%), але менше, ніж десять років тому (у липні 2004 р., тобто напередодні Помаранчевої революції, тією чи іншою мірою не задоволені своїм життям становили 57,6%).

- На тлі окреслених вище тенденцій контроверсійний характер має той факт, що доволі значний сегмент українського суспільства безпосередньо не пов’язує з наявною ситуацією свій добробут. Частка громадян, тією чи іншою мірою згодних із судженням “Рівень мого власного добробуту залежить насамперед від мене, а не від соціально-економічної та політичної ситуації в державі”, з березня по грудень 2014 р. стабільно перевищувала 39%. Можна припустити, що це дещо знижувало гостроту суспільного невдоволення ситуаційними чинниками, особливо в Центральному макрорегіоні, де таких респондентів виявилось близько половини (49,8%).

1.1. Розподіл відповідей на запитання “Оцініть, будь ласка, ту соціально-економічну та політичну ситуацію, в якій протікає Ваше життя і життя Ваших рідних та близьких?”, у %

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
цілком нормальна	2,5	5,5	4,8	4,5	8,0	3,2	2,3	4,4	2,5	5,5	2,4	2,0	1,5
нормальна	21,3	28,0	22,7	24,9	26,3	19,0	22,8	33,2	25,8	32,4	24,0	17,6	16,0
погана	42,8	37,3	39,0	39,8	34,9	40,7	41,2	38,6	40,8	36,4	40,0	45,9	44,0
дуже погана	12,3	7,0	8,3	10,3	9,7	18,1	15,8	7,7	13,2	8,1	16,4	21,2	23,4
важко відповісти	20,8	21,7	24,6	20,4	20,7	18,8	17,9	15,6	16,3	16,8	15,8	12,9	13,9
не відповіли	0,4	0,5	0,6	0,2	0,3	0,3	0,0	0,6	1,5	0,7	1,4	0,4	1,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Цілком нормальна	Нормальна	Погана	Дуже погана	Важко відповісти
Західний регіон	1,8	20,7	45,0	19,2	13,3
Центральний регіон	2,2	16,0	40,5	27,4	13,9
Східний регіон	0,7	14,5	46,9	21,3	16,6
Південний регіон	1,5	13,3	49,7	28,2	7,2

1.2. Розподіл відповідей на запитання “Чи вистачає грошей Вашій сім’ї?”, у %

	Лютий 1998 р.	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
зовсім не вистачає	42,4	21,3	14,9	14,8	13,3	15,0	18,4	15,1	19,1	12,7	14,8	16,3	20,7
ледь-ледь вистачає	25,5	27,4	25,1	22,5	19,4	24,9	24,2	21,9	23,0	21,2	19,7	21,1	25,4
вистачає на найнеобхідніше	22,9	34,7	38,6	37,8	38,2	37,0	36,1	38,7	34,9	36,7	38,4	37,4	37,0
в основному вистачає	7,1	13,9	18,0	20,2	22,6	19,5	17,2	21,1	20,0	25,4	23,9	22,2	15,5
вистачає майже на все	1,5	1,5	2,8	3,3	4,8	2,7	2,8	2,6	2,2	2,2	2,4	2,4	1,2
вистачає повністю	0,6	0,9	0,6	1,2	1,4	0,9	1,1	0,5	0,8	1,3	0,6	0,7	0,3
не відповіли		0,5	0,2	0,1	0,2	0,1	0,1	0,2	0,2	0,5	0,2	0,1	0,0

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Зовсім не вистачає	Ледь-ледь вистачає	Вистачає на найнеобхідніше	В основному вистачає	Вистачає майже на все	Вистачає повністю
Західний регіон	17,4	23,9	36,0	20,2	1,8	0,8
Центральний регіон	26,5	24,1	30,4	16,5	2,0	0,4
Східний регіон	10,8	26,7	48,5	13,7	0,3	0,0
Південний регіон	39,8	28,2	22,8	9,2	0,0	0,0

1.3. Розподіл відповідей на запитання “Що Ви думаєте з приводу зростання тарифів на житлово-комунальні послуги для населення?”, у %

	Вересень 2014 р.	Грудень 2014 р.
не бачу в такому зростанні нічого драматичного – воно економічно виправдане	4,9	1,4
вважаю це вкрай тяжким, але необхідним заходом	26,1	18,4
сприймаю зростання тарифів як знущання влади над народом	39,2	43,0
не знаю, що й думати – мене просто охоплює від цього відчай	22,7	28,0
інша думка	1,1	2,2
важко відповісти	5,8	6,6
не відповіли	0,2	0,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Не бачу в такому зростанні нічого драматичного	Вважаю це вкрай тяжким, але необхідним заходом	Сприймаю зростання тарифів як знущання влади над народом	Не знаю, що й думати – мене просто охоплює від цього відчай	Інша думка	Важко відповісти
Західний регіон	3,0	33,2	30,1	24,8	2,0	6,8
Центральний регіон	1,2	15,1	45,3	30,9	2,0	5,5
Східний регіон	0,7	14,9	48,6	25,2	1,8	8,8
Південний регіон	1,0	13,7	43,1	34,8	4,4	2,9

1.4. Розподіл відповідей на запитання “Чи вважаєте Ви, що раніше (до вказаного Вами вище часу) соціально-економічна та політична ситуація, в якій протікало Ваше життя, була кращою, ніж тепер?”, у %

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	24,9	18,5	20,7	17,5	18,8	27,9	34,2	15,9	21,6	15,4	15,3	18,1	25,2
скоріше так	26,4	26,1	26,6	27,6	30,6	37,0	29,3	32,5	33,1	30,3	34,6	38,8	38,9
скоріше ні	18,3	24,3	16,8	17,9	16,6	10,6	14,0	21,3	17,9	23,2	22,3	18,4	13,4
однозначно ні	4,6	6,1	5,9	4,6	5,0	2,4	2,4	4,8	2,9	4,6	4,3	4,9	4,7
важко відповісти	25,7	24,0	29,2	31,9	28,6	21,9	19,8	25,2	24,4	26,1	23,1	19,8	17,6
не відповіли	0,1	1,0	0,9	0,6	0,3	0,4	0,2	0,4	0,3	0,4	0,4	0,2	0,2

Примітка. Понад половину респондентів (57,1%) вважають, що та соціально-економічна та політична ситуація, в якій протікає їхнє життя, склалася від рубежу 2013–2014 рр. Ще 17,2% дотримуються думки, що вона склалася впродовж 2013 р. І лише чверть (25,1%) опитаних відносить її початок до більш ранніх років. Не відповіли 0,6% респондентів.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	56,2	21,9	21,9
Центральний регіон	60,9	16,8	22,3
Східний регіон	70,7	16,3	13,0
Південний регіон	70,0	21,2	8,9

1.5. Розподіл відповідей на запитання “Чи згодні Ви з тим, що надалі соціально-економічна і політична ситуація, в якій протікає Ваше життя, буде змінюватись на краще?”, у %

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	4,8	17,4	4,8	3,9	8,5	3,4	8,0	10,2	6,3	7,5	5,9	9,0	6,3
скоріше так	21,6	30,2	18,6	20,1	21,5	15,4	18,7	23,8	17,3	23,9	23,4	24,7	21,2
скоріше ні	25,6	11,0	29,8	29,9	28,0	34,4	25,3	27,8	32,2	29,0	27,1	25,3	29,0
однозначно ні	7,3	2,5	8,1	9,4	7,0	15,4	6,5	8,0	12,9	9,7	7,3	9,2	12,2
важко відповісти	40,4	38,5	37,9	36,1	34,4	31,3	41,0	30,0	31,3	29,8	36,2	31,8	31,2
не відповіли	0,2	0,3	0,8	0,5	0,5	0,2	0,5	0,4	0,2	0,2	0,1	0,1	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	34,6	31,0	34,3
Центральний регіон	22,5	42,1	35,4
Східний регіон	29,0	43,4	27,6
Південний регіон	25,4	51,2	23,4

1.6. Розподіл відповідей на запитання **“Чи задоволені Ви можливостями свого впливу на ту соціально-економічну і політичну ситуацію, в якій протікає Ваше життя?”**, у %

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
цілком за- доволений	2,5	4,0	1,5	2,1	3,9	1,7	1,9	3,5	2,2	2,3	3,0	3,2	1,1
скоріше за- доволений	8,4	12,2	7,3	9,5	12,6	8,1	7,4	13,4	9,9	11,6	13,0	12,0	9,3
скоріше не за- доволений	33,8	33,3	36,1	35,7	33,3	35,2	31,2	33,3	32,9	29,8	35,5	34,2	34,2
зовсім не задоволе- ний	24,8	13,2	22,6	22,3	20,6	29,1	28,1	20,9	26,3	22,2	20,8	23,4	24,6
важко відповісти	27,8	36,0	32,1	30,1	29,2	25,9	28,0	28,0	23,6	29,5	27,3	27,1	30,8
не відповіли	2,8	1,2	0,4	0,3	0,3	0,1	3,3	1,0	5,2	4,6	0,2	0,2	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Задоволений (цілком задово- лений + скоріше задоволений)	Ні (скоріше не задо- волений + зовсім не задоволений)	Важко відповісти
Західний регіон	14,1	51,7	34,3
Центральний регіон	9,9	55,8	34,3
Східний регіон	9,7	60,3	29,9
Південний регіон	6,8	78,0	15,1

1.7. Розподіл відповідей на запитання **“Як Ви вважаєте, чи справляють ІСТОТНИЙ ВПЛИВ (позитивний або негативний) на цю ситуацію перелічені нижче особи, органи державної влади та інші структури?”**, у %

• **Директори підприємств (установ і т. ін.)**

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	19,1	14,0	11,8	12,6	15,1	13,2	13,4	9,4	13,2	8,5	4,6	9,2
скоріше так	22,9	25,2	26,5	25,8	24,1	26,7	28,0	26,7	27,7	27,6	15,8	19,5
скоріше ні	22,0	23,6	24,6	24,1	24,1	21,7	21,9	24,8	22,1	27,2	30,3	24,8
однозначно ні	9,4	9,2	11,8	8,6	10,8	13,4	10,9	12,8	11,9	10,5	22,3	17,1
важко відповісти	24,0	25,2	23,4	27,2	25,5	24,0	25,0	25,7	23,6	25,7	26,8	29,7
не відповіли	2,6	2,9	1,8	1,7	0,5	1,1	1,0	0,7	1,6	0,5	0,3	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	27,1	42,1	30,7
Центральний регіон	27,7	45,2	27,2
Східний регіон	32,1	36,8	31,1
Південний регіон	24,4	48,3	27,3

• **Місцева влада**

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	22,8	28,4	22,3	21,7	21,3	24,1	22,2	25,3	18,7	24,1	16,1	14,7	17,8
скоріше так	30,5	33,7	37,2	33,8	35,1	32,0	34,0	37,1	38,4	37,2	36,9	29,2	31,8
скоріше ні	16,3	16,3	14,4	16,9	16,0	17,3	15,3	14,3	15,2	14,7	18,8	22,7	18,1
однозначно ні	7,5	3,7	6,3	5,8	6,7	7,0	7,4	5,9	7,0	6,1	5,5	12,3	9,6
важко відповісти	20,6	16,1	17,4	20,2	19,0	19,3	20,3	17,0	20,3	16,6	22,3	20,9	22,2
не відповіли	2,3	1,7	2,5	1,5	1,7	0,5	0,8	0,5	0,5	1,2	0,4	0,2	0,5

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	45,8	26,7	27,5
Центральний регіон	46,7	31,8	21,4
Східний регіон	55,2	25,2	19,6
Південний регіон	50,7	24,8	24,4

• **Верховна Рада України**

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	34,2	29,8	36,3	44,7	42,0	46,4	43,0	43,8	48,3	41,6	42,9	47,3	50,4
скоріше так	27,6	37,9	30,9	29,7	28,2	23,5	29,8	30,3	33,4	32,8	34,3	30,1	27,7
скоріше ні	10,6	9,3	8,5	8,1	9,2	10,6	7,3	7,0	5,0	7,6	5,8	5,9	6,0
однозначно ні	6,7	3,3	4,4	3,1	4,8	7,3	5,8	4,8	2,8	3,7	1,9	2,5	2,7
важко відповісти	19,2	17,8	17,9	13,1	14,2	11,9	13,1	13,6	10,0	13,1	14,5	13,2	12,7
не відповіли	1,7	1,8	2,0	1,3	1,6	0,5	0,9	0,7	0,6	1,2	0,5	1,1	0,5

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	78,8	3,6	17,6
Центральний регіон	75,9	12,3	11,7
Східний регіон	77,4	10,0	12,7
Південний регіон	89,8	2,9	7,3

• **Кабінет Міністрів на чолі з А. Яценюком***

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	35,5	25,7	36,5	45,5	43,2	49,9	47,2	50,5	53,8	46,3	49,8	47,3	60,2
скоріше так	26,4	33,8	31,8	28,2	28,8	24,5	28,3	28,2	29,1	29,8	33,0	29,6	25,6
скоріше ні	8,1	10,3	6,9	7,1	6,6	7,9	5,7	5,2	5,5	5,8	3,3	5,4	4,1
однозначно ні	5,6	3,9	4,2	3,3	4,0	5,6	5,8	4,7	2,6	4,5	2,5	4,3	1,7
важко відповісти	21,9	23,5	18,3	14,4	15,4	11,4	11,8	10,9	9,0	12,3	11,0	13,2	8,3
не відповіли	2,5	2,7	2,3	1,5	1,9	0,8	1,1	0,6	0,1	1,3	0,4	0,3	0,2

* Під час опитувань 2004–2013 рр. у цій альтернативі вказувалося прізвище тодішнього очільника Уряду.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	87,9	3,0	9,1
Центральний регіон	81,8	8,4	9,9
Східний регіон	87,6	5,8	6,6
Південний регіон	90,3	2,5	7,3

• *Президент України П. Порошенко**

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	43,9	29,5	42,3	38,7	42,9	51,7	43,4	56,1	61,6	54,4	58,7	47,3	62,9
скоріше так	21,3	25,1	26,8	24,2	26,5	20,2	22,4	26,3	24,7	25,3	27,4	30,4	22,7
скоріше ні	9,6	15,2	8,0	12,1	8,4	8,2	10,0	4,4	4,2	4,7	2,8	6,5	4,1
однозначно ні	8,4	11,9	5,3	6,5	5,1	8,9	9,8	4,0	2,6	4,6	2,5	3,0	1,9
важко відповісти	15,8	16,8	15,9	16,9	15,6	10,7	13,8	8,9	6,7	10,1	8,4	12,6	8,2
не відповіли	1,1	1,5	1,7	1,6	1,4	0,5	0,6	0,4	0,2	0,9	0,2	0,3	0,2

* Під час опитувань 2004–2013 рр. у цій альтернативі вказувалося прізвище тодішнього Президента України; у березні 2014 р. – в. о. Президента О. Турчинова.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	85,0	4,0	10,9
Центральний регіон	82,2	8,8	9,1
Східний регіон	88,8	5,0	6,3
Південний регіон	89,1	3,9	6,3

• *Правоохоронні структури (міліція, суди, прокуратура)*

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	16,4	19,0	15,4	20,1	20,3	20,5	22,3	17,2	19,4	19,8	12,7	24,4
скоріше так	21,0	30,7	27,1	25,6	27,4	29,9	32,2	37,2	36,1	41,2	27,3	29,9
скоріше ні	20,7	14,5	20,4	18,6	16,8	15,3	15,4	13,3	14,2	12,1	21,8	14,1
однозначно ні	9,1	7,2	6,0	6,9	8,2	7,8	7,1	6,1	7,4	3,4	11,4	6,5
важко відповісти	30,8	26,1	29,4	27,4	26,8	25,9	22,8	26,2	22,1	23,1	26,7	24,5
не відповіли	2,0	2,5	1,6	1,4	0,5	0,6	0,3	0,1	0,8	0,4	0,1	0,6

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	51,3	13,4	35,3
Центральний регіон	52,3	25,1	22,6
Східний регіон	56,0	21,9	22,0
Південний регіон	64,5	16,0	19,4

• *Керівництво Російської Федерації на чолі з В. Путіним*

	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	49,1	45,3
скоріше так	28,1	26,8
скоріше ні	6,0	6,9
однозначно ні	4,9	4,9
важко відповісти	11,8	16,1
<i>не відповіли</i>	0,1	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	71,9	11,4	16,7
Центральний регіон	72,0	11,0	17,0
Східний регіон	70,9	14,0	15,0
Південний регіон	77,2	7,3	15,5

• *Керівництво США та країн Європейського Союзу*

	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	33,6	32,3
скоріше так	31,5	35,8
скоріше ні	11,8	7,2
однозначно ні	3,8	3,7
важко відповісти	19,1	20,7
<i>не відповіли</i>	0,2	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	55,2	9,9	34,9
Центральний регіон	58,2	16,8	24,9
Східний регіон	84,4	6,0	9,6
Південний регіон	74,2	9,7	16,0

• **Політичні та економічні клани**

	Липень 2004 р.	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	36,5	26,9	33,7	36,9	35,9	41,2	37,2	34,8	36,2	36,5	42,6	34,7	41,1
скоріше так	24,7	25,6	27,9	27,2	28,3	25,5	27,1	25,5	33,5	25,9	30,5	29,2	28,5
скоріше ні	6,7	7,4	8,0	9,3	8,5	8,6	9,2	10,3	6,2	9,6	4,9	7,0	6,0
однозначно ні	7,2	6,1	5,7	3,9	6,0	8,0	7,1	6,1	3,6	5,1	2,2	2,9	4,6
важко відповісти	23,2	31,4	22,5	21,2	19,5	16,4	18,8	23,0	20,2	21,8	19,3	25,9	19,6
не відповіли	1,7	2,6	2,2	1,5	1,7	0,4	0,6	0,4	0,5	1,1	0,5	0,4	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	59,8	10,7	29,5
Центральний регіон	67,0	13,8	19,3
Східний регіон	73,6	9,3	17,1
Південний регіон	84,9	4,4	10,7

• **Представники тих національностей, до яких Ви не належите**

	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	7,5	5,7	5,9	9,0	7,3	6,0	4,4	3,4	4,0	4,6	7,9	3,7
скоріше так	8,8	9,5	10,3	12,9	11,7	11,5	11,2	10,9	10,6	14,4	19,4	10,2
скоріше ні	18,2	33,6	29,8	29,4	30,0	28,8	30,3	30,8	30,7	27,1	26,7	31,5
однозначно ні	17,1	19,1	21,1	17,0	20,0	21,7	21,7	20,2	21,9	14,9	13,8	24,3
важко відповісти	43,4	29,3	30,9	29,9	30,3	31,2	32,0	34,5	31,8	38,3	32,2	30,0
не відповіли	4,9	2,8	1,9	1,7	0,8	0,8	0,5	0,3	1,0	0,6	0,1	0,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	10,6	50,4	39,0
Центральний регіон	12,6	62,2	25,3
Східний регіон	17,6	51,2	31,1
Південний регіон	12,2	61,5	26,3

• *Населення інших регіонів України, в яких Ви не проживаєте*

	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	7,8	5,8	4,5	9,5	7,8	5,2	3,8	3,4	3,7	6,5	10,3	9,6
скоріше так	11,9	9,4	10,7	13,5	12,1	10,4	10,0	10,2	8,8	19,3	26,3	18,6
скоріше ні	17,2	32,9	30,7	28,7	28,7	28,7	31,9	31,0	31,7	24,4	22,7	25,1
однозначно ні	16,6	19,3	22,4	16,6	21,2	24,3	22,7	22,0	23,3	14,9	10,2	18,5
важко відповісти	41,3	29,6	29,6	29,9	29,6	30,4	31,2	33,3	31,4	34,5	30,3	28,1
не відповіли	5,2	3,0	2,0	1,7	0,7	0,9	0,5	0,1	1,1	0,4	0,2	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	25,3	38,6	36,1
Центральний регіон	25,6	46,6	27,8
Східний регіон	33,9	40,7	25,4
Південний регіон	24,8	53,4	22,8

• *Опозиційні сили*

	Грудень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.*	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.**	Грудень 2014 р.
однозначно так	36,3	10,5	17,3	22,7	22,7	20,0	12,3	10,7	13,7	28,0	19,8	14,7
скоріше так	28,2	21,5	29,3	25,8	25,8	28,5	21,5	27,5	23,5	36,8	29,9	24,0
скоріше ні	8,4	20,8	15,1	14,0	14,0	15,1	24,2	20,7	19,7	9,7	17,5	21,0
однозначно ні	7,2	10,8	8,1	10,0	10,0	8,6	14,0	10,9	11,3	4,7	8,5	10,6
важко відповісти	18,0	33,1	28,3	26,8	26,8	26,7	27,6	30,1	30,7	20,3	24,3	29,6
не відповіли	1,8	3,4	1,8	0,9	0,9	1,0	0,4	0,3	1,1	0,4	0,1	0,2

* помаранчеві

** Партія регіонів, Компартія України

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	42,4	25,0	32,6
Центральний регіон	38,1	32,0	29,9
Східний регіон	32,8	37,8	29,3
Південний регіон	52,9	22,8	24,3

- *Лідери ДНР та ЛНР, командири збройних формувань, що воюють на їхньому боці*

	Грудень 2014 р.	
	По вибірці в цілому	Донбас (Донецька та Луганська області)
однозначно так	26,4	18,2
скоріше так	34,3	43,7
скоріше ні	11,2	8,2
однозначно ні	7,2	9,7
важко відповісти	20,8	20,2
<i>не відповіли</i>	0,1	0,0

У регіональному розрізі:

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	60,1	19,9	19,9
Центральний регіон	56,2	19,8	24,0
Східний регіон	64,2	17,8	18,0
Південний регіон	66,0	12,6	21,4

- *Українська армія та волонтерські організації, що її підтримують*

	Грудень 2014 р.	
	По вибірці в цілому	Донбас (Донецька та Луганська області)
однозначно так	20,4	8,5
скоріше так	32,9	48,4
скоріше ні	13,6	13,2
однозначно ні	7,5	6,6
важко відповісти	25,4	23,0
<i>не відповіли</i>	0,2	0,3

У регіональному розрізі:

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	57,0	16,7	26,3
Центральний регіон	49,0	23,9	27,2
Східний регіон	57,2	21,3	21,5
Південний регіон	48,8	19,5	31,7

- **Праворадикальні сили (“Правий сектор” та ін.)**

	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	36,1	16,9
скоріше так	32,2	29,6
скоріше ні	6,7	13,2
однозначно ні	3,4	9,3
важко відповісти	21,4	30,4
не відповіли	0,3	0,6

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	40,5	19,9	39,7
Центральний регіон	42,2	26,8	31,0
Східний регіон	49,8	22,9	27,2
Південний регіон	64,1	12,6	23,3

- **Проросійські сили в Україні (березень 2014 р. – радикальні рухи, зорієнтовані на Росію)**

	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	24,6	24,8
скоріше так	33,2	29,7
скоріше ні	10,4	11,5
однозначно ні	5,0	6,3
важко відповісти	26,1	27,1
не відповіли	0,6	0,6

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	55,1	18,0	26,9
Центральний регіон	55,8	19,2	26,0
Східний регіон	51,3	19,2	29,5
Південний регіон	66,1	8,9	25,0

• **Мафія**

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	42,0	35,8	35,4	37,2	37,4	35,9	28,2	32,5	29,1	29,6	28,7	37,6
скоріше так	22,6	27,3	27,4	25,6	25,1	24,0	26,2	27,6	27,1	31,1	24,0	22,3
скоріше ні	5,8	6,5	7,4	7,1	6,9	8,2	9,5	8,2	9,4	6,4	8,4	8,6
однозначно ні	8,1	5,7	5,8	8,2	9,4	10,9	9,3	5,6	8,1	4,3	5,8	6,1
важко відповісти	19,3	22,3	22,5	20,4	20,3	19,8	26,4	25,8	25,3	28,2	32,6	25,1
не відповіли	2,0	2,5	1,4	1,4	1,0	1,2	0,5	0,4	1,1	0,5	0,6	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	56,4	18,1	25,6
Центральний регіон	61,5	18,8	19,7
Східний регіон	55,7	11,8	32,6
Південний регіон	77,6	4,4	18,0

• **Іноземний капітал**

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	17,7	24,3	23,4	28,8	35,5	25,3	22,2	20,3	20,8	23,4	31,9	31,5
скоріше так	21,0	24,0	28,9	27,0	26,7	25,6	27,0	28,6	28,2	33,1	26,3	25,4
скоріше ні	16,5	11,2	8,9	8,9	6,4	9,3	9,8	8,8	9,6	6,0	7,8	9,2
однозначно ні	11,3	6,4	5,5	5,3	7,6	10,1	7,5	6,2	7,7	4,1	4,0	6,9
важко відповісти	31,4	31,3	31,1	28,1	23,1	28,4	32,6	35,1	32,2	32,6	29,4	26,7
не відповіли	2,3	2,7	2,2	1,7	0,8	1,2	1,0	1,0	1,6	0,7	0,6	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	51,0	16,7	32,3
Центральний регіон	52,4	24,8	22,9
Східний регіон	63,4	9,3	27,3
Південний регіон	63,9	8,8	27,3

1.8. Розподіл відповідей на запитання *“Чи задовольняють Вас результати впливу на ситуацію, що склалася, з боку тих осіб (органів влади, ін. структур), які впливають на неї, з Вашого погляду, найбільше?”*, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Грудень 2014 р.
однозначно так	1,9	2,0	2,1	2,8	1,4	1,1	3,9	0,8	2,5	1,9	2,0
скоріше так	5,9	5,9	9,1	9,0	5,3	6,7	12,4	8,6	11,2	9,0	7,2
скоріше ні	35,6	36,0	35,1	32,3	33,6	28,7	31,6	31,3	30,1	32,7	24,7
однозначно ні	37,8	31,9	29,8	34,4	45,5	45,7	31,8	42,2	36,5	41,2	48,5
важко відповісти	17,3	22,5	22,4	19,0	12,8	16,0	19,0	15,3	17,7	12,8	14,9
не відповіли	1,5	1,7	1,4	2,4	1,5	1,8	1,3	1,9	1,9	2,4	2,7

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Так (цілком так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + зовсім ні)	Важко відповісти
Західний регіон	15,6	62,4	22,1
Центральний регіон	9,2	73,3	17,6
Східний регіон	6,8	81,6	11,6
Південний регіон	8,1	86,3	6,6

1.9. *Задоволеність респондентів результатами впливу на ситуацію, що склалася, з боку тих осіб (органів влади, ін. структур), які впливають на неї, з їхнього погляду, найбільше (на момент останнього опитування):*

	Так (однозначно так + скоріше так)	Ні (скоріше ні + однозначно ні)	Важко відповісти
Директори підприємств (установ і т. ін.)	19,4	67,8	12,9
Місцева влада	6,8	69,5	23,7
Верховна Рада України	8,1	76,0	15,9
Кабінет Міністрів на чолі з А. Яценюком	15,1	70,6	14,3
Президент України П. Порошенко	13,6	65,0	21,3
Правоохоронні структури (міліція, суди, прокуратура)	2,7	81,1	16,2
Керівництво Російської Федерації на чолі з В. Путіним	2,0	89,5	8,4
Керівництво США та країн Європейського Союзу	3,8	85,9	10,3
Політичні та економічні клани	1,3	94,8	3,9
Населення інших регіонів України, в яких Ви не проживаєте	2,9	91,2	5,9
Представники тих національностей, до яких Ви не належите	0,0	88,2	11,8
Парламентська опозиція (“Опозиційний блок”) та опозиційні сили, що не потрапили до Верховної Ради	0,0	82,6	17,4
Лідери ДНР та ЛНР, командири збройних формувань, що воюють на їхньому боці	2,2	90,3	7,5
Українська армія та волонтерські організації, що її підтримують	49,3	32,3	18,5
Праворадикальні сили (“Правий сектор” та ін.)	2,9	85,3	11,8
Проросійські сили в Україні	3,9	88,3	7,8
Мафія	0,0	93,3	6,7
Іноземний капітал	5,9	81,4	12,8

1.10. Розподіл відповідей на запитання “Чи задоволені Ви своїм життям загалом?”, у %

	Листопад 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Грудень 2014 р.
цілком задоволений	4,0	6,0	7,9	8,7	4,9	5,7	6,9	8,7	4,4	4,7
скоріше задоволений	21,1	23,4	27,1	30,3	26,4	26,7	36,0	32,9	33,9	24,5
скоріше не задоволений	38,2	33,1	28,6	29,6	29,4	31,2	30,4	31,5	30,9	33,9
зовсім не задоволений	19,4	11,4	11,3	10,5	18,4	15,7	11,2	11,4	14,5	20,7
важко відповісти	17,2	25,5	24,5	20,5	20,5	20,1	15,3	15,3	15,9	14,9
не відповіли	0,2	0,6	0,6	0,3	0,5	0,6	0,3	0,3	0,4	1,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Задоволений (цілком задоволений + скоріше задоволений)	Не задоволений (скоріше не задоволений + зовсім не задоволений)	Важко відповісти
Західний регіон	39,1	46,6	14,3
Центральний регіон	26,2	57,1	16,7
Східний регіон	28,6	56,1	15,3
Південний регіон	26,2	63,6	10,1

1.11. Розподіл відповідей на запитання “Чи згодні Ви із судженням: “Рівень мого власного добробуту залежить насамперед від мене, а не від соціально-економічної та політичної ситуації в державі?”” (у %)

	Березень 2014 р.	Грудень 2013 р.
однозначно так	11,9	12,0
скоріше так	26,7	26,3
скоріше ні	27,0	28,7
однозначно ні	12,2	11,1
важко відповісти	22,0	20,2
не відповіли	0,2	1,7

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Центральний регіон	Східний регіон	Південний регіон
так (однозначно так + скоріше так)	34,9	49,8	43,2	30,4
ні (скоріше ні + однозначно ні)	37,1	39,2	40,5	52,0
важко відповісти	28,0	21,0	16,3	17,6

2. ІДЕОЛОГІЧНІ ПРЕФЕРЕНЦІЇ ТА СВІТОГЛЯДНІ ОРІЄНТИРИ ГРОМАДЯН

Цей розділ базується на розподілах відповідей (у %), що відображають згоду чи незгоду респондентів з низкою суджень, узятих з друкованих засобів масової інформації різного спрямування. Кожне із суджень (їх було вміщено в анкеті практично без змін або з незначними змінами суто редакційного характеру) оформлювалось як окрема одиниця запитання.

2.1. Питання української державності, мовної політики, геополітичного вибору України

- З кожним роком збільшується частка громадян, які впевнені: хоча на шляху нашої державності багато перешкод, Україна повинна бути незалежною. Сьогодні цю думку поділяє майже 77% опитаних. Така переконлива більшість спостерігається в усіх регіонах країни і є найкращою відповіддю тим, хто поспішає проголосити крах української державності (№ 2.1.1).

- Не менш динамічно зростає кількість переконаних у тому, що саме українські патріоти здатні вивести країну з кризи, тож відродження національної свідомості дасть їй змогу стати могутньою державою. З цією тезою згодні 60,6% опитаних (у грудні 2013 р. з нею погоджувалися 52,1%). Це найкращий показник за всі роки опитувань – з 1998-го по кінець 2014-го. Традиційно більшу переконаність демонструють мешканці Західного і Центрального макрорегіонів України (відповідно 74,7% і 62,9%), хоча й на Півдні та Сході їх більше половини (відповідно 55,1% і 52%). Особливо варто наголосити, що, незважаючи на суттєве погіршення ситуації в країні, за рік після Революції Гідності кількість респондентів, які вірять у конструктивну силу патріотизму та національної свідомості, зросла на 8,5% (№ 2.1.2).

- Попри активні спроби кремлівських пропагандистів дискредитувати український національний рух, 45,3% громадян не вважають націоналізм найнебезпечнішим ворогом народу України, його державності та демократії. Таких респондентів на 15,6% більше, ніж у минулому році. Втім, майже кожен третій опитаний (29,8%) має протилежну думку, кожен четвертий (24,8%) – вагається з відповіддю. Такий розподіл думок говорить про те, що в масовій свідомості ще не сформувалося однозначного ставлення до українського націоналізму, оцінки його передусім як символу боротьби за незалежність і національну свободу України. І це помітно при аналізі розподілу відповідей у регіональному розрізі: на Сході та Півдні, де за радянських часів населенню було найбільшою мірою прищеплено відповідні стереотипи негативного плану, кожен другий респондент побоюється націоналізму (41,1% і 50%, відповідно) (№ 2.1.3).

- Питання державної мови є однією з головних ліній розколу українського суспільства. Одностайної громадської думки з цього приводу немає: трохи більше половини українських громадян (53,3%) переконані – у незалежній Україні і державною, і офіційною може бути тільки одна мова – українська. За рік майже на 5% стало менше тих, хто з цим не згоден – 28,4% (грудень 2013-го – 33,2%). І майже кожен п'ятий (18,2%) вагається з відповіддю. Традиційно різняться позиції мешканців Західного й Центрального та Східного й Південного регіонів. Так, лише кожен третій мешканець Сходу та Півдня (32,2% і 31,1%, відповідно) бачить єдиною державною українську мову. На Заході та в Центрі – набагато більше (відповідно 82,9% та 63,8%) (**№ 2.1.4**).

- Цілком закономірно, що більшість мешканців Сходу та Півдня воліють, щоб українсько-російську двомовність було закріплено в Конституції (43,2% і 61,5%, відповідно). Кардинально протилежної думки дотримуються мешканці Західного регіону (згодні лише 5,1%, не згодні – 77,3%). Серед мешканців Центру тих, хто не згоден або вагається з відповіддю, 43,7% і 33,2%, відповідно. Попри те, що в цілому по Україні кількість не згодних з офіційним закріпленням двомовності (42,3%) перевищує частку тих, хто двомовність підтримує (30,3%), жодна з позицій не має переконливої більшості. Проте найдивовижнішим є те, що кількість респондентів, які вагаються з відповіддю, протягом 2014 р. зросла на 7,4% і досягла 27%, тобто майже через чверть століття після проголошення незалежності кожен четвертий громадянин не має сформованого ставлення до цього важливого для України питання (**№ 2.1.5**).

- Ще однією лінією суспільного розмежування є проблема зовнішньополітичного курсу України. Більшість українців (58,8%) вважає, що Україна – європейська держава й має прямувати в Європу. Не підтримують євроінтеграційного курсу лише 15,9% опитаних, причому протягом 2014 р. їхня кількість зменшилася на 6%. Утім, кожен четвертий (25,1%) усе ще вагається з відповіддю. Традиційно проєвропейськи налаштований передусім Захід України (82,4%), до нього наближається Центр (59,5%). У Східному та Південному макрорегіонах число тих, хто підтримує європейський вектор розвитку України (48,3% і 47,1%, відповідно), майже дорівнює сумарній кількості тих, хто не згоден або вагається з відповіддю (51,7% і 53%, відповідно) (**№ 2.1.6**).

- На тлі російської воєнної інтервенції суттєво поменшало в Україні поборників “союзу братніх радянських народів”. Порівняно з минулорічним опитуванням тих, хто вважає, що необхідно якнайшвидше провести референдум і відновити такий союз, стало менше вдвічі (12,4% проти 25,9%), а число супротивників зросло (з 51,1% до 63,6%). Кожен четвертий респондент (24%) вагається з відповіддю. Цікаво, що навіть у Східному регіоні не згодні із цією ідеєю респонденти становлять більшість – 66,2%. Менше, ніж загалом по Україні, їх лише на Півдні (46,1%), там же найбільше тих, хто за відновлення колишнього Союзу (20,4%), і тих, кому “важко відповісти” (33,5%). Для

порівняння: в Західному регіоні проти реанімації ЄСРП висловлюються 80,9%, за – лише 4,3%, однак і тут не визначилися (за майже 25 років незалежності! – *Ред.*) 14,9% опитаних. Як бачимо, ментальний розкол України проходить не лише по мовному “меридіану”. Це доволі тривожно, оскільки, приміром, у Південному регіоні прихильники відновлення Союзу разом із тими, кому “важко відповісти”, становлять більшість – 53,9%. (№ 2.1.7).

- Надходження західноєвропейських та американських інвестицій сприймає як необхідну умову успішного виходу України з кризи майже половина респондентів (49,9%). Кількість прихильників цієї думки за рік зросла на понад 10% і є найбільшою за останні 10 років. Тих, хто вважає навпаки чи вагається з відповіддю, сумарно стільки ж (49,8%), але за останнє десятиріччя це найменший показник. На Півдні частки прихильників і противників західних інвестицій майже однакові (33,5% і 31,5%, відповідно), мешканці решти регіонів вочевидь віддають перевагу таким інвестиціям (№ 2.1.8).

- Попри всі внутрішні та зовнішні виклики більшість українців не вважає, що Україна занадто різна, і в одній державі нам не ужитися. Кількість не згодних з цією тезою (59,6%) більш як утричі перевищує число прихильників песимістичного погляду (17,4%). Таке співвідношення незгодних/згодних з не вельми значними відхиленнями спостерігається в усіх регіонах України, що засвідчує орієнтацію громадської думки на збереження цілісності держави. Проте не слід скидати з терезів і того факту, що кожен п'ятий з опитаних вагається з відповіддю (22,5%) (№ 2.1.9).

- З тим, що події в Україні загалом розвиваються в правильному напрямі, майже однаково згодних (32,9%), не згодних (33,6%) і тих, хто вагається з відповіддю (33,4%). Протягом року це співвідношення практично не змінилося. Проте якщо по Україні в цілому, а також на Сході сумарна кількість тих, хто не згоден і вагається з відповіддю, удвічі перевищує частку тих, хто погоджується з правильністю нинішнього напрямку розвитку подій, то на Півдні та в Центрі ця різниця більша втричі. І лише на Заході тих респондентів, які не сумніваються, що події в країні розвиваються у правильному напрямку, сумарно більше, ніж тих, хто думає інакше або сумнівається (№ 2.1.10).

2.1.1. Хоча на шляху нашої державності багато перешкод, я все одно вважаю: Україна повинна бути незалежною

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	60,1	16,4	23,5	—
Липень 2004 р.	65,7	11,2	22,8	0,4
Листопад 2005 р.	73,5	9,2	16,2	1,2
Жовтень 2006 р.	70,2	8,3	21,2	0,4
Грудень 2007 р.	68,3	9,6	21,5	0,6
Грудень 2008 р.	63,7	10,4	25,6	0,4
Грудень 2009 р.	61,8	11,4	26,4	0,3
Грудень 2010 р.	67,7	9,2	22,9	0,2
Листопад 2011 р.	70,4	9,3	20,2	0,2
Грудень 2012 р.	74,3	7,3	18,2	0,2
Грудень 2013 р.	74,6	7,3	18,1	—
Грудень 2014 р.	76,9	4,4	18,6	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	86,9	2,0	11,1
Центральний регіон	78,5	3,6	17,9
Східний регіон	68,8	6,4	24,8
Південний регіон	80,1	4,9	15,0

2.1.2. Вивести країну з кризи здатні українські патріоти. Відродження національної самосвідомості дасть Україні змогу стати могутньою державою

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Травень 1998 р.	32,2	29,6	38,2	
Липень 2004 р.	39,6	20,7	39,2	0,5
Листопад 2005 р.	48,4	16,3	34,3	1,0
Жовтень 2006 р.	52,6	17,6	29,4	0,4
Грудень 2007 р.	51,2	15,2	33,0	0,6
Грудень 2008 р.	45,2	19,0	35,5	0,2
Грудень 2009 р.	46,7	20,9	32,0	0,4
Грудень 2010 р.	45,3	19,8	34,9	0,1
Листопад 2011 р.	42,6	19,8	37,4	0,2
Грудень 2012 р.	48,0	15,8	35,9	0,3
Грудень 2013 р.	52,1	13,8	33,7	0,4
Грудень 2014 р.	60,6	16,6	22,6	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	74,7	2,3	23,0
Центральний регіон	62,9	13,5	23,6
Східний регіон	52,0	27,2	20,9
Південний регіон	55,1	20,0	24,9

2.1.3. Найнебезпечнішим ворогом народу України, його державності та демократії є націоналізм

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Травень 1998 р.	38,8	26,1	35,2	
Липень 2004р.	37,8	24,0	37,5	0,7
Листопад 2005 р.	34,6	29,1	35,3	1,0
Жовтень 2006 р.	33,6	30,8	35,2	0,4
Грудень 2007 р.	35,6	28,8	35,0	0,6
Грудень 2008 р.	35,0	25,9	38,7	0,4
Грудень 2009 р.	37,4	29,0	33,1	0,5
Грудень 2010 р.	34,8	31,0	33,9	0,4
Листопад 2011 р.	32,0	31,1	36,7	0,3
Грудень 2012 р.	33,6	30,5	35,6	0,2
Грудень 2013 р.	39,3	29,7	30,8	0,2
Грудень 2014 р.	29,8	45,3	24,8	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	6,8	61,7	31,5
Центральний регіон	26,0	49,7	24,3
Східний регіон	41,1	35,8	23,1
Південний регіон	50,0	30,6	19,4

2.1.4. У незалежній Україні і державною, й офіційною¹ може бути тільки одна мова – українська

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	40,7	47,2	12,1	–
Липень 2004 р.	42,1	44,0	13,9	0,2
Листопад 2005 р.	49,8	38,2	11,3	0,7
Жовтень 2006 р.	44,9	41,2	13,4	0,4
Грудень 2007 р.	47,9	35,2	16,6	0,2
Грудень 2008 р.	44,6	38,5	16,5	0,4
Грудень 2009 р.	42,7	40,8	16,1	0,4

¹ До 2005 р. судження формулювалось так: “У незалежній Україні державною може бути тільки одна мова – українська”

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2010 р.	49,0	32,7	18,1	0,3
Листопад 2011 р.	48,5	34,7	16,6	0,2
Грудень 2012 р.	50,4	31,3	18,1	0,2
Грудень 2013 р.	50,0	33,2	16,6	0,2
Грудень 2014 р.	53,3	28,4	18,2	0,1

У регіональному розрізі (2011–2014 рр.):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон			
2011 р.	87,6	7,3	5,2
2012 р.	75,6	12,9	11,6
2013 р.	82,3	7,5	10,1
2014 р.	82,9	5,8	11,3
Центральний регіон			
2011 р.	56,6	19,2	24,2
2012 р.	66,3	15,9	17,8
2013 р.	67,9	15,6	16,5
2014 р.	63,8	16,9	19,2
Східний регіон			
2011 р.	21,5	62,3	16,2
2012 р.	26,2	51,9	21,9
2013 р.	26,4	51,8	21,7
2014 р.	32,2	47,4	20,4
Південний регіон			
2011 р.	39,2	45,1	15,7
2012 р.	36,2	44,8	19,0
2013 р.	20,3	65,4	14,2
2014 р.	31,1	48,1	20,9

2.1.5. Українсько-російську двомовність треба закріпити в Конституції²

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Листопад 2005 р.	51,4	32,0	16,0	0,6
Жовтень 2006 р.	49,2	32,4	17,7	0,7
Грудень 2007 р.	44,9	34,1	20,3	0,6
Грудень 2008 р.	48,1	31,1	20,2	0,6
Грудень 2009 р.	49,2	32,2	18,1	0,6
Грудень 2010 р.	37,7	38,6	22,4	0,3
Листопад 2011 р.	38,0	39,0	23,0	0,1
Грудень 2012 р.	31,1	43,0	25,7	0,2
Грудень 2013 р.	36,6	43,7	19,6	0,1
Грудень 2014 р.	30,3	42,3	27,0	0,4

² До 2011 р. судження було таке: “Українсько-російську двомовність треба закріпити законодавчо”

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	5,1	77,3	17,6
Центральний регіон	23,0	43,7	33,2
Східний регіон	43,2	28,0	28,8
Південний регіон	61,5	20,0	18,5

2.1.6. Україна – європейська держава і має прямувати в Європу

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 2006 р.	47,5	22,6	29,2	0,6
Грудень 2007 р.	46,2	22,7	30,2	0,8
Грудень 2008 р.	44,8	21,9	33,0	0,4
Грудень 2009 р.	43,5	24,6	31,2	0,7
Грудень 2010 р.	50,5	22,2	27,0	0,3
Листопад 2011 р.	52,9	22,1	24,7	0,4
Грудень 2012 р.	51,5	21,6	26,6	0,4
Грудень 2013 р.	56,6	21,9	21,3	0,2
Грудень 2014 р.	58,8	15,9	25,1	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	82,4	2,5	15,1
Центральний регіон	59,5	12,8	27,7
Східний регіон	48,3	24,3	27,4
Південний регіон	47,1	24,8	28,2

2.1.7. Необхідно якнайшвидше провести референдум і відновити союз братніх радянських народів

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	39,5	37,2	23,3	—
Липень 2004р.	35,3	36,6	27,7	0,4
Листопад 2005 р.	35,3	39,1	25,1	0,6
Жовтень 2006 р.	34,1	37,6	27,7	0,6
Грудень 2007 р.	36,7	33,5	29,2	0,6
Грудень 2008 р.	36,6	31,9	31,2	0,3
Грудень 2009 р.	40,5	30,1	29,0	0,4
Грудень 2010 р.	31,4	36,4	32,2	0,1
Листопад 2011 р.	27,3	42,9	29,9	—
Грудень 2012 р.	24,6	45,7	29,4	0,2
Грудень 2013 р.	25,9	51,1	23,0	—
Грудень 2014 р.	12,4	63,6	24,0	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	4,3	80,9	14,9
Центральний регіон	15,1	56,4	28,6
Східний регіон	12,0	66,2	21,8
Південний регіон	20,4	46,1	33,5

2.1.8. Надходження західноєвропейських та американських інвестицій є необхідною умовою успішного виходу України з кризи

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 2003 р.	23,2	31,7	44,1	1,0
Липень 2004р.	22,8	31,4	45,3	0,6
Листопад 2005 р.	27,7	30,6	40,8	0,9
Жовтень 2006 р.	30,0	31,5	38,0	0,5
Грудень 2007 р.	33,1	26,5	39,8	0,5
Грудень 2008 р.	33,4	24,4	41,9	0,3
Грудень 2009 р.	29,4	27,8	42,6	0,2
Грудень 2010 р.	32,6	24,6	42,5	0,3
Листопад 2011 р.	27,5	29,0	43,2	0,3
Грудень 2012 р.	33,2	25,7	40,8	0,3
Грудень 2013 р.	37,8	26,5	35,5	0,1
Грудень 2014 р.	49,9	16,2	33,6	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	63,9	3,8	32,3
Центральний регіон	52,7	14,2	33,0
Східний регіон	44,3	21,1	34,6
Південний регіон	33,5	31,5	35,0

2.1.9. Україна занадто різна, і в одній державі нам не ужитися

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	17,4	59,6	22,5	0,5

Довідково. Розподіл відповідей на запитання “Чи вважаєте Ви, що попри всі зовнішні та внутрішні загрози Україну можна зберегти як єдину державу?” був таким (у %):

	Березень 2014 р.	Травень 2014 р.	Вересень 2014 р.
так, бо того, що об’єднує громадян України, значно більше, ніж того, що роз’єднує	63,4	69,3	68,3
ні, Україна занадто різна, і в одній державі нам не ужитися	16,2	16,1	14,3
важко відповісти	20,4	14,6	17,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	15,7	59,1	25,3
Центральний регіон	16,5	58,7	24,8
Східний регіон	21,1	60,7	18,2
Південний регіон	12,3	63,2	24,5

2.1.10. Незважаючи ні на що, події в Україні загалом розвиваються в правильному напрямі

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 1998 р.	12,5	47,7	39,8	
Липень 2004р.	21,0	33,8	44,5	0,7
Листопад 2005 р.	21,6	31,6	46,2	0,6
Жовтень 2006 р.	21,7	29,5	48,1	0,6
Грудень 2007 р.	23,6	30,7	45,0	0,7
Грудень 2008 р.	12,6	49,6	37,6	0,2
Грудень 2009 р.	15,3	49,0	35,2	0,5
Грудень 2010 р.	32,3	32,6	34,9	0,3
Листопад 2011 р.	20,9	46,6	32,2	0,4
Грудень 2012 р.	28,5	39,1	31,6	0,8
Грудень 2013 р.	29,4	33,1	37,1	0,5
Грудень 2014 р.	32,9	33,6	33,4	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	55,9	8,1	36,0
Центральний регіон	25,0	32,5	42,5
Східний регіон	31,3	43,3	25,3
Південний регіон	21,4	54,4	24,3

2.2. Питання війни і миру, національної безпеки

● Дослідження зафіксувало негативні “зсуви” в оцінці громадянами того, що відбувається на сході країни. Щоправда, ці “зсуви” перебувають переважно на межі статистичної похибки, проте слід враховувати принаймні дві обставини: 1) коли проводилося останнє опитування, ще не було оточення українських військ під Дебальцевим та інших епізодів небажаного для української влади розвитку подій; 2) на момент останнього опитування від опитування попереднього, проведеного 13–19 жовтня 2014 р., минуло порівняно небагато часу – лише два з половиною місяці. Однак і за цей невеликий час кількість респондентів, які згодні із судженням “На Донбасі Україна веде народну війну проти окупантів”, зменшилася з 52,3% до 48,7%. Менше стало й тих, хто не згоден із цим судженням (23,1% проти 26,8%). Такі “зсуви” відбулися за рахунок доволі значного збільшення частки респондентів, котрі не мають із цього приводу визначеної думки, – вона зросла на 7% (до 27,9%) (**№ 2.2.1**). Водночас спостерігається падіння (із 49,1% до 45,7%) числа опитаних, що не згодні з альтернативним твердженням – “Нинішня українська влада розв’язала на Донбасі нікому не потрібну війну”, яке активно просувається в інформаційному просторі російською пропагандою та опозиційними силами в Україні. Відповідно з 20,2% до 23,3% зросла кількість тих, хто вагається з оцінкою цього твердження (частка згодних із ним на момент останнього опитування залишалася незмінною – близько 31%) (**№ 2.2.2**). Як і слід було очікувати, з тим, що Україна веде на Донбасі народну війну, частіше, ніж в інших регіонах погоджуються на Заході та в Центрі (58,4% і 51,8%, відповідно), а зі звинуваченнями української влади в розв’язанні війни – на Сході та Півдні (43,6% і 52,9%).

● Протягом 2014 р. істотно більше стало громадян, для яких найголовнішою цінністю є мир. Якщо рік тому із судженням “Як би важко нам не жилося, головне – повернути в Україну мир і спокій” погоджувалися 63,2% опитаних, то тепер – 84,6% (доти динаміка згоди із цим судженням була “від’ємною”: так, у 2004 р. його поділяли 72,6% респондентів, а, наприклад, у 2011 р. – лише 56,3%). Найменш популярною теза про повернення в Україну миру і спокою, хоч “як би важко не жилося”, виявилась у Центральному регіоні (77,4%), в інших регіонах її підтримують 87–89% опитаних (**№ 2.2.3**). Водночас більшість українців не схильні погоджуватися на мир на будь-яких умовах. Хоча частка згодних із судженням “Україні потрібен мир, але не будь-якою ціною” з жовтня по грудень 2014 р. скоротилася з 66,5% до 60,8%, прихильники миру за будь-яку ціну загалом по Україні становлять очевидну меншість і їхня кількість практично не змінюється – 16,3% (частка тих, хто вагається з відповіддю, зросла за два місяці з 15,9% до 22,8%). Найбільше прихильників миру будь-якою ціною на Сході (26,6%), тоді як у решті макрорегіонів вони становлять 10–11,5% (**№ 2.2.4**).

- Що стосується мирного плану Президента України, то найчастіше опитані не можуть визначитися з оцінкою його дієвості (43,8%). З тим, що “мирний план президента Порошенка – надійна основа для припинення війни на Донбасі, збереження територіальної цілісності держави” погодилися 34,3%, не погодилися – 21,7%. Найбільше респондентів, котрі вагаються з відповіддю, в Західному регіоні (54%), а тих, хто підтримує мирний план глави держави – на Півдні (40,2%) (**№ 2.2.5**).

- У тому, що вирішити конфлікт на Сході у воєнний спосіб неможливо, переконаний кожен третій респондент (33,4%). На підтримку вирішення цього конфлікту не інакше, як за допомогою зброї, висловлюється 26,9% опитаних. “Найвойовничіше” налаштовані мешканці Заходу – не бачать іншого шляху вирішення конфлікту, крім воєнного, понад третину з них (36,6%), а переконаних у тому, що конфлікт не має воєнного вирішення, тут утричі менше (12,4%). Не визначився кожен другий мешканець Західного регіону (51%). На Сході прихильниками силового способу вирішення конфлікту є лише 17,2% опитаних, противниками – 53%, не визначилися 29,8%. Серед мешканців Півдня та Центру громадську думку можна схарактеризувати як суперечливо-невизначену. Кількість прихильників та противників воєнного способу вирішення конфлікту в цих регіонах є фактично однаковою – відповідно 34% і 33% на Півдні та 28,8% і 26,1% у Центрі. Решта не визначилися (**№ 2.2.6**).

- Ефективність підтримки України державами західного світу так чи інакше викликає сумнів у більшості громадян: переконані в тому, що країни Заходу залишили нас сам на сам з агресором, майже 40% опитаних, не змогли визначитися – 31%, тоді як вірять у підтримку з боку Європи та США менше третини опитаних (28,9%). Протягом жовтня–грудня невизначеність оцінок дієвості західної підтримки посилювалася: намітилися тенденції скорочення кількості переконаних як у її наявності (з 31,9% до 28,9%), так і у відсутності (з 43,6% до 39,8%). Натомість зросла частка тих, кому важко відповісти. Найбільше незгодних із твердженням, що Захід залишив Україну сам на сам з агресором, у Східному регіоні (38,7%), найменше – в Центральному (19,1%) (**№ 2.2.7**). Проте зрозуміло, що на Сході такі відповіді нерідко можуть бути зумовлені не стільки вірою в дієвість допомоги з боку Європи та США, скільки тлумаченням її в дусі російської пропаганди – як агресії.

- На тлі розчарування міжнародними гарантіями суверенітету та територіальної цілісності нашої держави, невіри в належну підтримку з боку західних країн стабільно великою є кількість респондентів, які висловлюються за відновлення ядерного потенціалу України – вона сягає 42%. При цьому окреслилася тенденція до скорочення частки противників ядерного статусу: якщо в березні та жовтні 2014 р. проти його відновлення висловлювався кожний третій опитаний (відповідно 32,9% та 34,3%), то в грудні – вже лише кожний четвертий (26,5%). Водночас з 24% до 31% зросла кількість тих, хто вагається з відповіддю. Підтримують відновлення ядерного потенціалу в Західному регіоні 51,5%, Центральному – 50,4%, Південному – 40,3%, у Східному – 28,6% респондентів (**№ 2.2.8**).

2.2.1. На Донбасі Україна веде народну війну проти окупантів

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 2014 р.	52,3	26,8	20,9	—
Грудень 2014 р.	48,7	23,1	27,9	0,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	58,4	20,1	21,6
Центральний регіон	51,8	14,7	33,5
Східний регіон	42,6	32,2	25,2
Південний регіон	41,5	27,8	30,7

2.2.2. Нинішня українська влада розв'язала на Донбасі нікому не потрібну війну

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 2014 р.	30,7	49,1	20,2	—
Грудень 2014 р.	30,8	45,7	23,3	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	9,1	65,5	25,4
Центральний регіон	24,2	46,9	28,9
Східний регіон	43,6	37,6	18,9
Південний регіон	52,9	31,6	15,5

2.2.3. Як би важко нам не жилося, головне – повернути в Україну мир і спокій

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	72,6	8,8	18,6	—
Липень 2004 р.	69,7	13,7	16,6	0,2
Листопад 2005	71,9	13,1	15,0	0,4
Жовтень 2006 р.	67,8	13,3	18,9	0,2
Грудень 2007 р.	66,7	14,0	19,0	0,3
Грудень 2008 р.	65,8	12,2	21,7	0,3
Грудень 2009 р.	65,9	13,8	20,1	0,2
Грудень 2010 р.	61,3	20,0	18,7	-
Листопад 2011 р.	56,3	21,1	22,4	0,2
Грудень 2012 р.	58,4	19,6	21,8	0,2
Грудень 2013 р.	63,2	19,0	17,8	—
Грудень 2014 р.	84,6	4,4	10,7	0,2

Примітка. До грудня 2014 р. судження формулювалося так: “Як би важко нам не жилося, головне – зберегти в Україні мир і спокій”.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	88,7	2,0	9,3
Центральний регіон	77,4	5,6	17,0
Східний регіон	89,3	5,1	5,6
Південний регіон	87,3	2,9	9,8

2.2.4. Україні потрібен мир, але не будь-якою ціною

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 2014 р.	66,5	17,6	15,9	—
Грудень 2014 р.	60,8	16,3	22,8	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	64,7	10,3	24,9
Центральний регіон	64,2	11,5	24,3
Східний регіон	53,2	26,6	20,2
Південний регіон	67,5	10,2	22,3

2.2.5. Мирний план президента Порошенка – надійна основа для припинення війни на Донбасі, збереження територіальної цілісності держави

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	34,3	21,7	43,8	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	31,1	14,9	54,0
Центральний регіон	35,7	23,7	40,6
Східний регіон	33,2	24,0	42,8
Південний регіон	40,2	21,1	38,7

2.2.6. Нас переконують, що конфлікт на Сході України не має воєнного вирішення, насправді ж він не має іншого вирішення, крім воєнного

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	26,9	33,4	39,7	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	36,6	12,4	51,0
Центральний регіон	28,8	26,1	45,1
Східний регіон	17,2	53,0	29,8
Південний регіон	34,0	33,0	33,0

2.2.7. Доводиться визнати: Європа і США залишили нас сам на сам з агресором

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	39,8	28,9	31,0	0,3

Довідково. У жовтні 2014 р. розподіл відповідей на запитання “Чи згодні Ви з тими, хто вважає, що Європа і США залишили нас сам на сам з агресором?” був таким (у %):

цілком згоден	18,1	43,6
скоріше згоден	25,5	
скоріше не згоден	22,7	31,9
зовсім не згоден	9,2	
важко відповісти	20,9	
мені це байдуже	3,6	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	33,4	28,9	37,7
Центральний регіон	55,3	19,1	25,6
Східний регіон	30,2	38,7	31,1
Південний регіон	33,2	29,8	37,1

2.2.8. Міжнародні гарантії не працюють, тому для забезпечення власного суверенітету і територіальної цілісності Україна має відновити свій ядерний потенціал

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	42,0	26,5	31,4	0,1

Довідково. Розподіл відповідей на запитання *“Чи вважаєте Ви, що за ситуації, яка складається, Україна має відновити свій ядерний потенціал з метою забезпечення власного суверенітету і територіальної цілісності?”* був таким (у %):

	Березень 2014 р.	Жовтень 2014 р.
скоріше так	39,5	39,6
скоріше ні	32,9	34,3
інша думка	2,7	2,0
важко відповісти	24,9	24,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	51,5	17,7	30,8
Центральний регіон	50,4	20,5	29,1
Східний регіон	28,6	36,2	35,2
Південний регіон	40,3	31,6	28,2

2.3. Питання економічної політики, здійснення реформ

- Євромайдан, безумовно, став каталізатором, що сприяв зростанню суспільного запиту на реформування основних сфер суспільного життя. Якщо протягом 2011–2012 років кількість громадян, які сподівалися на проведення реформ, лишалася фактично незмінною, коливаючись у межах 49–51%, то в грудні 2013 р. їхня чисельність зросла на 13%, сягнувши 64%, і через рік попри всі суспільні негаразди та драматичні події залишилася такою ж. Заперечують, що реформи – це саме те, чого найбільше чекає і на що сподівається народ, лише 9,6% опитаних, не визначилися з відповіддю 26,3%. Інтенсивність суспільного запиту на реформи має істотні регіональні відмінності. У Західному регіоні на реформи очікують 75,5%, на Півдні – 69,6%, у Центрі – 64,9%, на Сході – 54,5% респондентів. Слід відзначити, що найбільше заперечення пріоритетності реформ мешканцями Сходу (16,1%) значною мірою може бути пояснено війною на Донбасі (**№ 2.3.1**). Утім, нова українська влада поки що не виправдовує реформаторських очікувань громадян. Частка тих, хто протягом року не побачив реальних змін і вважає, що проголошені владою реформи так і лишилися на папері, протягом 2014 р. фактично не змінилася і становить 62,5% (у грудні 2013 р. було 64,4%). Не погодилися з тим, що реальних змін не видно, менше 14%, решта вагалися з відповіддю або не відповіли. Однак кількість тих, хто не бачить реальних реформ, знову ж таки істотно різниться залежно від регіону проживання респондентів. Такої думки дотримуються на Півдні 78,8%, у Центрі – 69,8%, на Сході – 58,2%, на Заході – 49,4% опитаних (**№ 2.3.2**).

- Погіршення соціально-економічного становища і відсутність реальних реформ не знижують суспільного запиту на їх проведення, радше навпаки. Частка “консерваторів”, тобто тих, хто готовий обміняти реформи на стабільне життя, з 2010 р. зменшилася на 20%, причому половина цього зменшення припадає на останній рік: грудень 2013 р. – 66%, грудень 2014 р. – 56,6%. За цей же період майже у 3,5 разу побільшало респондентів, які готові відмовитися від “стабільного, нормального життя” заради реформ (з 6,9% до 23,5%). Найчастіше таку позицію демонструють мешканці Західного регіону (37%), рідше – Центрального (27,8%), ще рідше – Східного і Південного (14,9% і 12,7%, відповідно) (**№ 2.3.3**).

- Притлумлює реформаторські настрої страх безробіття як одного з можливих наслідків реформ. Майже 58% опитаних на час останнього опитування заявили, що жодні реформи в економіці неприпустимі, якщо вони породжують безробіття. Прийнятною платою за здійснення реформ вважали безробіття лише 15,2% респондентів. Проте й цей страх поступово слабшає. Порівняно з груднем 2013 р. кількість респондентів, для яких аргументом проти реформ є безробіття, скоротилася на 5,3%. Тих, кого відлякує страх безробіття,

найменше на Заході та Сході – 50,6% і 55,5%, відповідно. Дещо більше їх у Центрі й на Півдні – 61,1% і 69,4%, відповідно (**№ 2.3.4**).

- Негативний вплив чинника безробіття на громадську думку щодо реформ певною мірою послаблює перспектива істотного підвищення рівня оплати праці. Це засвідчують оцінки респондентів з приводу судження “Необхідно повсюди істотно підвищити рівень оплати праці й одночасно свідомо піти на зростання рівня безробіття” (**№ 2.3.5**). Зіставлення цих оцінок з відповідями на попереднє запитання (див. **№ 2.3.4**) показує, що перспектива істотного підвищення зарплатні дає шанс збільшити чисельність готових погодитися зі зростанням безробіття майже вдвічі (з 15,2% до 28%), а лави категоричних противників безробіття – зменшити на 20% (з 58% до 37,6%). При цьому десятирічне відстеження динаміки ставлення громадян до згаданого вище судження наводить на думку, що ця динаміка досі залежала від стану соціально-економічної ситуації в державі: чим ситуація була гіршою, тим зазвичай ставало менше готових погодитися на зростання безробіття в обмін на істотне підвищення рівня оплати праці. Проте з 2014 р. така закономірність, схоже, перестає діяти. Погіршення протягом року соціально-економічної ситуації, не вплинувши на кількість готових погодитися на зростання безробіття, спричинило, однак, скорочення на 10% частки противників такого кроку. Готових миритися з безробіттям в обмін на поліпшення оплати праці найбільше на Півдні, найменше на Заході – 33,8% і 26,4%, відповідно. На Сході таку готовність виявило 31,2%, у Центрі – 24,1% опитаних (**№ 2.3.5**).

- Дедалі більше українців погоджуються з тим, що потрібно не обмежувати доходи громадян, навіть найбагатших, а створювати такі умови, щоб усі могли добре заробляти. Протягом останніх десяти років кількість прихильників цієї думки збільшилася із 45,8% до 65,1%. У грудні 2014 р. не погодилися з нею 14,7% респондентів, інші вагалися з відповіддю або не відповіли. Надто великих регіональних відмінностей при цьому не виявлено (**№ 2.3.9**).

- Повільно, але неухильно набуває популярності теза про розвиток фермерських господарств як альтернативу збереженню під новими назвами колишніх колгоспів і радгоспів. Наприкінці 2014 р. її підтримали майже 56% респондентів, що на 6,5% більше, ніж 10 років тому, та на 3,7% більше, ніж у 2013 р. За розвиток фермерських господарств у Південному регіоні висловилися 64,2% опитаних, Центральному – 60%, Західному – 53,1%, Східному – 51,1% (**№ 2.3.6**).

- Певною мірою дисонує з підтримкою розвитку фермерства негативне ставлення більшості респондентів до запровадження ринку землі. Травматичний досвід “прихватизації” 90-х років не міг не позначитися на цьому ставленні. Як наслідок, чисельність прихильників перетворення землі на товар від часу набуття Україною незалежності попри деякі коливання зменшувалася, а противників збільшувалася. У грудні 2014 р. 67,1% опитаних погодилися з тим,

що дозвіл на продаж землі спричинить її скуповування українськими та іноземними багатіями, позбавивши такої можливості пересічних громадян. На підтримку вільного продажу землі висловилися лише 11% респондентів. Противники перетворення її на товар у Південному регіоні становлять 83%, Східному – 75%, Центральному – 67,9%, у Західному – 44,3% (№ 2.3.8).

Одне з найголовніших завдань влади чи не кожен другий з опитаних (43,4%) вбачає у стимулюванні людей до володіння приватною власністю, ефективному її захисті. У Центральному регіоні таку думку поділяє 51,8% респондентів, на Півдні – 45,1%, на Сході – 42,4%, на Заході – 30%. Не згодні з нею в цілому по вибірці становлять 17,4%. Найбільше незгодних на Сході (24,6%), а тих, хто не визначився – на Заході (53,7%) (№ 2.3.7).

2.3.1. Глибокі реформи в економіці, державному управлінні та інших сферах суспільного життя – це те, чого найбільше чекає і на що сподівається народ

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2010 р.	60,5	9,6	29,9	0,1
Листопад 2011 р.	49,2	14,3	36,1	0,5
Грудень 2012 р.	51,3	13,5	34,6	0,5
Грудень 2013 р.	64,0	7,1	28,3	0,6
Грудень 2014 р.	63,8	9,6	26,3	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	75,5	1,8	22,7
Центральний регіон	64,9	9,6	25,4
Східний регіон	54,5	16,1	29,4
Південний регіон	69,6	3,4	27,0

2.3.2. Проголошені владою реформи так і лишилися на папері, реальних змін не видно

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Листопад 2011 р.	65,1	12,0	22,4	0,5
Грудень 2012 р.	60,9	15,2	23,6	0,3
Грудень 2013 р.	64,4	14,8	20,7	99,9
Грудень 2014 р.	62,5	13,8	23,5	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	49,4	15,9	34,8
Центральний регіон	69,8	9,3	20,8
Східний регіон	58,2	19,0	22,8
Південний регіон	78,8	7,9	13,3

2.3.3. Україна вже втомилася від реформ, нам потрібні не зміни, а нормальне, стабільне життя³

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2010 р.	77,4	6,9	15,1	0,6
Листопад 2011 р.	72,2	11,3	16,1	0,5
Грудень 2012 р.	66,4	15,5	17,9	0,3
Грудень 2013 р.	66,0	17,4	16,0	0,5
Грудень 2014 р.	56,6	23,5	19,7	0,3

³ 2010 році судження формулювалось так: “Україна вже втомилася від реформ, треба не ламати, а будувати”

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	40,8	37,0	22,3
Центральний регіон	70,0	14,9	15,1
Східний регіон	47,1	27,8	25,1
Південний регіон	74,5	12,7	12,7

2.3.4. Жодні реформи в економіці неприпустимі, якщо вони породжують безробіття

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	64,1	11,9	24,0	
Липень 2004р.	61,7	10,9	27,0	0,6
Листопад 2005 р.	64,3	9,2	25,7	0,9
Жовтень 2006 р.	61,4	10,3	28,0	0,4
Грудень 2007 р.	67,7	8,9	23,0	0,4
Грудень 2008 р.	67,1	9,3	23,6	0,1
Грудень 2009 р.	65,5	8,3	25,8	0,4
Грудень 2010 р.	58,5	15,0	26,3	0,2
Листопад 2011 р.	66,2	9,7	23,9	0,3
Грудень 2012 р.	66,8	10,5	22,6	0,1
Грудень 2013 р.	63,1	12,6	24,3	—
Грудень 2014 р.	57,8	15,2	26,9	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	50,6	17,1	32,2
Центральний регіон	61,1	12,5	26,4
Східний регіон	55,5	18,9	25,6
Південний регіон	69,4	8,3	22,3

2.3.5. Необхідно повсюди істотно підвищити рівень оплати праці й одночасно свідомо піти на зростання рівня безробіття

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Липень 2004р.	34,2	34,8	30,5	0,5
Листопад 2005 р.	33,1	36,3	29,6	1,0
Жовтень 2006 р.	25,4	43,1	30,8	0,6
Грудень 2007 р.	29,5	43,0	26,7	0,8
Грудень 2008 р.	20,2	51,4	28,2	0,3
Грудень 2009 р.	23,4	47,6	29,0	0,3
Грудень 2010 р.	27,0	43,7	29,1	0,2
Листопад 2011 р.	20,9	51,5	27,3	0,3
Грудень 2012 р.	22,3	50,0	27,4	0,3
Грудень 2013 р.	28,4	47,6	23,7	0,3
Грудень 2014 р.	28,0	37,6	34,2	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	26,4	34,3	39,3
Центральний регіон	24,1	40,1	35,8
Східний регіон	31,2	37,0	31,8
Південний регіон	33,8	38,2	27,9

2.3.6. Треба активніше розвивати фермерські господарства, а не намагатися зберегти під новими назвами ті ж колгоспи і радгоспи, які давно вже вичерпали себе

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	36,8	29,4	33,8	
Липень 2004р.	49,4	16,5	33,9	0,2
Листопад 2005 р.	48,5	19,3	31,6	0,7
Жовтень 2006 р.	45,6	18,7	35,3	0,3
Грудень 2007 р.	48,8	18,6	31,9	0,6
Грудень 2008 р.	45,4	19,9	34,5	0,3
Грудень 2009 р.	46,5	16,9	36,2	0,4
Грудень 2010 р.	48,8	18,3	32,8	0,1
Листопад 2011 р.	48,9	16,2	34,7	0,2
Грудень 2012 р.	48,0	16,2	35,6	0,2
Грудень 2013 р.	52,2	14,1	33,5	0,2
Грудень 2014 р.	55,9	12,0	31,9	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	53,1	5,8	41,1
Центральний регіон	60,0	10,0	30,0
Східний регіон	51,1	18,7	30,2
Південний регіон	64,2	8,8	27,0

2.3.7. Одне з найголовніших завдань влади – стимулювати людей до володіння приватною власністю, ефективно її захищати

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Листопад 2005 р.	42,5	19,7	36,7	1,1
Жовтень 2006 р.	39,2	20,8	37,8	2,3
Грудень 2007 р.	40,9	23,4	34,8	0,9
Грудень 2008 р.	34,2	26,4	39,0	0,4
Грудень 2009 р.	35,7	26,9	37,2	0,3
Грудень 2010 р.	41,2	29,5	29,3	-
Листопад 2011 р.	41,2	19,2	39,2	0,5
Грудень 2012 р.	47,0	16,0	36,7	0,2
Грудень 2013 р.	43,1	21,5	35,1	0,3
Грудень 2014 р.	43,4	17,4	38,9	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	30,0	16,4	53,7
Центральний регіон	51,8	11,8	36,4
Східний регіон	42,4	24,6	33,0
Південний регіон	45,1	15,2	39,7

2.3.8. Дозвіл на продаж землі призведе до того, що її скуплять свої та іноземні багатії, а нам залишаться тільки тротуари⁴

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Травень 1998 р.	43,9	31,8	24,3	
Липень 2004р.	69,7	10,9	19,1	0,3
Листопад 2005 р.	69,8	12,8	16,7	0,8
Жовтень 2006 р.	70,4	9,3	19,9	0,5
Грудень 2007 р.	69,0	9,7	20,9	0,4
Грудень 2008 р.	74,9	7,5	17,3	0,4
Грудень 2009 р.	74,7	6,6	18,4	0,3
Грудень 2010 р.	72,1	9,4	18,0	0,5
Листопад 2011 р.	74,8	6,8	18,3	0,1
Грудень 2012 р.	68,3	8,5	23,0	0,1
Грудень 2013 р.	70,7	9,7	19,5	0,1
Грудень 2014 р.	67,1	11,0	21,7	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	44,3	17,2	38,5
Центральний регіон	67,9	13,8	18,3
Східний регіон	75,0	6,6	18,4
Південний регіон	83,0	4,9	12,1

⁴ До 2003 р. судження звучало так: “Не можна допускати приватної власності на землю. Земля повинна належати всьому народові, а не куркулям та поміщикам”.

2.3.9. Потрібно не обмежувати доходи громадян, навіть найбагатших, а створювати такі умови, щоб усі могли заробляти

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Липень 2004р.	45,8	8,6	44,7	0,9
Листопад 2005 р.	45,6	11,6	41,0	1,8
Жовтень 2006 р.	52,0	8,4	39,2	0,4
Грудень 2007 р.	62,6	11,8	24,8	0,7
Грудень 2008 р.	60,1	15,3	24,0	0,7
Грудень 2009 р.	60,8	14,5	23,6	1,2
Грудень 2010 р.	62,2	15,9	21,5	0,6
Листопад 2011 р.	61,0	18,4	20,3	0,4
Грудень 2012 р.	62,4	16,5	20,7	0,4
Грудень 2013 р.	65,5	14,9	19,4	0,2
Грудень 2014 р.	65,1	14,7	19,8	0,4

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	66,4	12,4	21,2
Центральний регіон	64,9	15,3	19,8
Східний регіон	65,4	17,3	17,3
Південний регіон	64,1	9,2	26,7

2.4. Ставлення до влади та її дій, протестні настрої

- Одним з головних здобутків Революції Гідності є відданість демократичним цінностям, яку продемонстрували українці в боротьбі проти злочинної влади взимку 2013–2014 років. Тож закономірно, що понад половину респондентів (50,8%) заявляють: нізащо не підтримуватимуть будь-яку владу, якщо вона діятиме недемократично. Це на 6% більше, ніж було в грудні 2013-го; на стільки ж поменшало тих, хто дотримується протилежної думки. Заради економічних благ згодні підтримати недемократичну владу лише 12,6% опитаних по Україні в цілому. Таких найбільше у Центрі та на Сході (15,5% і 14%, відповідно), менше – на Заході та Півдні (7,8% і 7,3%, відповідно). Водночас багато залишається й тих, хто не має з цього приводу визначеної думки – 36,4% по Україні в цілому. Невизначених відповідей найбільше в Західному регіоні (43,6%), найменше – у Південному (22,8%) (**№ 2.4.1**).

- Чи почала відновлюватися довіра народу до влади відтоді, як президентом став Петро Порошенко, а главою уряду – Арсеній Яценюк? Вважають, що так, 20,8% респондентів, що ні – 45,4%, вагаються з відповіддю 33,8%. Такий розподіл думок вочевидь є вельми прикрим для нинішніх керманців держави, адже він близький до того, що спостерігався п'ять років тому – на початку президентської кар'єри В. Януковича. У 2010 р. твердження “З перемогою на президентських виборах Віктора Януковича почала відновлюватися довіра народу до влади” підтримали 25,6% опитаних, не погодилися з ним – 48,2%, вагалися з відповіддю – 26,2%. А впродовж подальших років (2011–2013-го) частка згодних із цим твердженням коливалася в межах 14–20%. Отже, коментарі, як то кажуть, зайві. Порівняно більше тих, хто вважає, що нинішні очільники держави відновили довіру народу до влади, серед мешканців Заходу і Центру (28,2% і 22,4%, відповідно), менше – на Сході та Півдні (15,8% і 17,5%, відповідно) (**№ 2.4.2**).

- Понад половину українців (56,8%) згодні з твердженням “Не покаравши нікого із злочинців у погонах і без погонів, президент Порошенко тим самим узяв на себе всю відповідальність за поразки українського війська на Донбасі” (не згодні – 14%, не визначилися – 29,1%). Такої думки дотримується більшість мешканців усіх регіонів. Тих, хто не погоджується з нею, найменше в Центрі (8,6%), найбільше – на Заході (19,2%) (**№ 2.4.3**).

- Залучення до роботи в уряді іноземців сприймають як свідчення безсилля нинішньої влади майже 40% респондентів. Не згодні із цим 32,2%, вагаються з відповіддю – 27,6%. Найбільш критично налаштований щодо іноземців в уряді Південь України (55,6%). Найменше схильні бачити в їх призначенні на урядові посади безсилля влади мешканці Заходу (23,3%). Проте це не означає, що в Західному регіоні щодо них уже сформувалася позитивна

громадська думка, адже саме тут на момент опитування було найбільше невизначених відповідей (48,4%) (**№ 2.4.4**).

- Майже порівну розподілилися частки згодних із тим, що сьогодні слід утримуватись від будь-яких виступів проти влади, оскільки вони послаблюють Україну перед лицем російського агресора (35,4%), не згодних (33, 5%) і тих, хто не зміг визначитися з відповіддю (30,8%). Ця теза, яка в дещо пом'якшеному вигляді відображає один з провідних меседжів президентської та урядової команд, найбільшу підтримку має в Західному регіоні (43,3%), найменшу – у Східному (29,9%), де відповідно найбільше й тих, хто вважає її неприйнятною (41%) (**№ 2.4.5**).

- Незважаючи на перемогу Революції Гідності, протестні настрої в Україні не йдуть на спад, більше того – посилюються. Їхнє посилення засвідчує зростання протягом року частки опитаних, що згодні з твердженням “Доведений до відчаю народ сьогодні має моральне право на будь-які акції протесту, ні в кого не питаючи на них дозволу” (ця частка зросла з 54,9% до 61,4%), і водночас зменшення (з 51,2% до 41,9%) кількості тих, хто поділяє контроверсійне твердження “Масові виступи протесту не мають сенсу – їхніми плодами користуються лише політики та олігархи”. Щоправда, за останній рік дещо зменшилася й частка респондентів, котрим імпонує твердження “Нині масові виступи протесту – це єдиний спосіб домогтися змін на краще”. Проте таке зменшення (із 44,7% до 40,4%) видається надто незначним, щоб нівелювати загальну тенденцію посилення протестних настроїв. Регіональні тенденції наведених вище оцінок з огляду на їхню різноспрямованість наразі важко підвести під спільний знаменник. З достатньою впевненістю можна говорити хіба що про порівняно меншу вираженість протестних настроїв у Південному макрорегіоні, яка зумовлена, однак, не більшою лояльністю до чинної влади, а передусім скептичною оцінкою дієвості масових виступів протесту. Так, у тому, що плодами цих виступів користуються лише політики та олігархи, на Півдні переконані майже 62% опитаних, тоді як на Заході – лише близько 20% (у Східному та Центральному макрорегіонах – приблизно по 45%) (**№ 2.4.6; № 2.4.7; № 2.4.10**).

- Ідею третього Майдану поділяють 34,3% опитаних, які вважають, що ні перший, ні другий Майдан не досягли своїх цілей (не зруйнували корумповану систему влади). Проти цієї ідеї висловлюються 28,6% респондентів, не визначилися з відповіддю – 37%. Потребу організації третього Майдану для остаточного зруйнування корумпованої системи влади обстоюють передусім мешканці двох світоглядно далеко не ідентичних регіонів – Центру (37,9%) і Сходу (38,6%). Порівняймо: відповідні показники на Заході та Півдні становлять 24,2% і 27,7% (**№ 2.4.9**).

- Як реакцію суспільства на брак переконливих прикладів самоочищення влади слід розглядати стрімке зростання в Україні частки прихильників протиправних методів люстрації – за допомогою сміттєвих баків.

З жовтня по грудень 2014 р. ця частка збільшилася майже на 10% і охоплює понад половину респондентів (54,1%). Особливо багато тих, хто схвально ставиться до сміттєвих баків для корумпованих депутатів і чиновників, на Заході та в Центрі (59,8% і 62,2%, відповідно), але й на Сході та Півдні їх немало (45,5% і 45,1%, відповідно). Противників сміттєвих баків значно менше – як по Україні в цілому (22,5%), так і в регіонах: Захід – 8,8%; Центр – 23,3%; Схід – 27,1%; Південь – 31,1% (№ 2.4.8). Природно, така радикалізація суспільних настроїв легко може спричинити непрогнозований розвиток подій.

2.4.1. Яких би економічних успіхів не досягла влада, я її нізащо не підтримуватиму, якщо вона діятиме недемократично

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Липень 2004р.	39,5	16,0	44,0	0,5
Листопад 2005 р.	41,0	17,0	40,9	1,0
Жовтень 2006 р.	41,3	17,6	40,5	0,5
Грудень 2007 р.	34,1	17,2	48,0	0,6
Грудень 2008 р.	12,6	49,6	37,6	0,2
Грудень 2009 р.	32,8	23,2	43,6	0,4
Грудень 2010 р.	34,2	23,8	41,9	0,2
Листопад 2011 р.	37,9	19,4	42,4	0,4
Грудень 2012 р.	38,2	21,9	39,8	0,1
Грудень 2013 р.	44,9	18,8	36,1	0,2
Грудень 2014 р.	50,8	12,6	36,4	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	48,6	7,8	43,6
Центральний регіон	48,1	15,5	36,4
Східний регіон	49,4	14,0	36,5
Південний регіон	69,9	7,3	22,8

2.4.2. Відтоді, як президентом став Петро Порошенко, а главою уряду – Арсеній Яценюк, почала відновлюватися довіра народу до влади⁵

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2010 р.	25,6	48,2	26,2	0,1
Листопад 2011 р.	14,5	65,7	19,5	0,3
Грудень 2012 р.	20,0	59,1	20,7	0,2
Грудень 2013 р.	14,1	64,8	21,1	0,1
Грудень 2014 р.	20,8	45,4	33,8	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	28,2	24,9	46,9
Центральний регіон	22,4	40,3	37,3
Східний регіон	15,8	61,3	23,0
Південний регіон	17,5	50,0	32,5

⁵ До 2013 року судження було таке: “З перемогою на президентських виборах Віктора Януковича почала відновлюватися довіра народу до влади”

2.4.3. Не покаравши нікого із злочинців у погонах і без погонів, президент Порошенко тим самим узяв на себе всю відповідальність за поразки українського війська на Донбасі

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Жовтень 2014 р.	58,2	14,6	26,7	0,4
Грудень 2014 р.	56,8	14,0	29,1	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	50,8	19,2	30,1
Центральний регіон	64,1	8,6	27,3
Східний регіон	52,8	16,6	30,5
Південний регіон	57,6	13,2	29,3

2.4.4. Залучаючи до роботи в уряді іноземців, влада розписується у власному безсиллі

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	39,9	32,2	27,6	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	23,3	28,4	48,4
Центральний регіон	45,3	28,8	25,9
Східний регіон	39,7	40,6	19,7
Південний регіон	55,6	24,4	20,0

2.4.5. Сьогодні слід утримуватись від будь-яких виступів проти влади, адже вони послаблюють Україну перед лицем російського агресора

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	35,4	33,5	30,8	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	43,3	26,7	30,0
Центральний регіон	37,6	29,8	32,6
Східний регіон	29,9	41,0	29,1
Південний регіон	32,0	35,0	33,0

2.4.6. Доведений до відчаю народ має сьогодні моральне право на будь-які акції протесту, ні в кого не питаючи на них дозволу

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	56,6	17,6	25,8	
Липень 2004р.	49,3	18,8	31,3	0,6
Листопад 2005 р.	50,5	20,9	27,7	1,0
Жовтень 2006 р.	48,8	21,4	28,9	0,8
Грудень 2007 р.	45,7	19,1	34,1	1,1
Грудень 2008 р.	51,4	16,4	31,7	0,6
Грудень 2009 р.	51,1	16,8	31,1	1,0
Грудень 2010 р.	51,7	21,0	27,1	0,2
Листопад 2011 р.	57,2	16,4	26,1	0,4
Грудень 2012 р.	49,9	20,9	29,0	0,2
Грудень 2013 р.	54,9	22,2	22,9	0,1
Грудень 2014 р.	61,4	13,0	25,4	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	67,8	6,5	25,7
Центральний регіон	61,5	14,6	23,8
Східний регіон	60,4	13,0	26,6
Південний регіон	52,7	20,5	26,8

2.4.7. Нині масові виступи протесту – це єдиний спосіб домогтися змін на краще

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Лютий 1998 р.	36,0	28,0	36,0	
Липень 2004 р.	32,8	29,5	37,3	0,3
Листопад 2005 р.	38,6	23,2	37,3	1,0
Жовтень 2006 р.	30,7	33,7	34,7	0,8
Грудень 2007 р.	28,0	31,5	39,4	1,0
Грудень 2008 р.	39,9	23,8	35,7	0,6
Грудень 2009 р.	27,8	31,7	39,8	0,6
Грудень 2010 р.	36,8	31,0	32,0	0,3
Листопад 2011 р.	41,2	25,8	32,6	0,5
Грудень 2012 р.	33,9	31,7	34,0	0,4
Грудень 2013 р.	44,7	32,0	23,1	0,2
Грудень 2014 р.	40,4	25,1	34,2	0,3

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	47,6	14,8	37,7
Центральний регіон	46,3	24,3	29,4
Східний регіон	32,6	31,4	36,1
Південний регіон	34,0	27,7	38,3

2.4.8. Сміттєві баки – найкраще місце для корумпованих депутатів і чиновників

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	54,1	22,5	23,2	0,2

Довідково. У жовтні 2014 р. розподіл відповідей на запитання “Як Ви оцінюєте останні громадянські акції, під час яких державних чиновників та народних депутатів викидали у сміттєві баки?” був таким (у %):

однозначно позитивно	21,8	44,6
скоріше позитивно	22,8	
скоріше негативно	21,6	38,9
однозначно негативно	17,3	
важко відповісти	11,2	
мені це байдуже	5,1	

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	59,8	8,8	31,3
Центральний регіон	62,2	23,3	14,5
Східний регіон	45,5	27,1	27,4
Південний регіон	45,1	31,1	23,8

2.4.9. На жаль, ні перший Майдан, ні другий не досягли своїх цілей – потрібен третій Майдан, який остаточно зруйнує корумповану систему влади

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Грудень 2014 р.	34,3	28,6	37,0	0,2

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	24,2	27,7	48,1
Центральний регіон	37,9	31,4	30,7
Східний регіон	38,6	23,0	38,4
Південний регіон	27,7	39,8	32,5

2.4.10. Масові виступи протесту не мають сенсу – їхніми плодами користуються лише політикани та олігархи

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти	Не відповіли
Листопад 2005 р.	58,8	16,1	24,4	0,7
Жовтень 2006 р.	58,1	15,3	26,2	0,3
Грудень 2007 р.	50,2	17,4	32,4	0,2
Грудень 2008 р.	48,7	18,7	32,2	0,4
Грудень 2009 р.	51,2	16,0	32,6	0,2
Грудень 2010 р.	43,2	27,2	29,4	0,2
Листопад 2011 р.	49,3	22,7	27,9	0,1
Грудень 2012 р.	47,7	24,3	27,8	0,2
Грудень 2013 р.	51,2	29,1	19,6	0,1
Грудень 2014 р.	41,9	25,9	32,1	0,1

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Згоден	Не згоден	Важко відповісти
Західний регіон	19,9	36,9	43,2
Центральний регіон	45,8	23,5	30,7
Східний регіон	44,7	25,0	30,4
Південний регіон	61,7	16,5	21,8

3. Громадсько-політична активність населення (волонтерський рух, готовність до масових акцій)

- Могутнім виявом громадсько-політичної активності став волонтерський рух. У його організованих формах безпосередню участь беруть 11% опитаних. Це передусім мешканці Заходу – 24,4%, що у 2,5 – 4 рази більше, ніж в інших регіонах. Ще майже 52% респондентів засвідчили, що допомагають Українській армії, жертвам воєнного конфлікту на сході країни як можуть: перераховують гроші, роблять інші пожертвування, надають житло, здають кров тощо. Нічого з переліченого з тих чи інших причин не роблять близько 32% опитаних. На певні роздуми наводить той факт, що найбільше їх на Сході (48,8%) та Півдні (46,1%), тобто в регіонах, які знаходяться найближче до епіцентру воєнних дій. Для порівняння: на Заході та в Центральному регіоні частки респондентів, жодною мірою не причетних до волонтерського руху, становлять відповідно лише 15,8 і 21,9% (**№ 3.1**).

- Понад 21% опитаних мають досвід участі в масових протестних акціях, що відбувалися в Україні взимку 2013–2014 років. На користь достовірності цієї цифри опосередковано свідчить її незмінюваність протягом року (бо зазвичай з часом кількість соціально бажаних відповідей збільшується). Утім, частки осіб з досвідом участі в протестних акціях дуже різняться за регіональною ознакою. Якщо на Заході таких респондентів мало не половина (48,2%), то в Центрі – п'ята частина (20,9%), на Сході – десята (10,7%), на Півдні – двадцята (4,9%) (**№ 3.2**).

- Тією чи іншою мірою схильні до участі в масових акціях протесту, якщо вони розпочнуться знову, 35,8% опитаних, більш чи менш категорично не схильні – 36,9%. Порівняймо: в грудні 2013 р. частки схильних і несхильних становили відповідно 30,5% і 54,1%. Як бачимо, тенденція психологічної готовності до протестної поведінки посилюється. У різних регіонах частки носіїв цієї тенденції загалом розподіляються в тому ж співвідношенні, що й кількість осіб, які мають досвід участі в масових акціях протесту, проте є помітно більшими: Захід – 60,8%; Центр – 37,7%; Схід – 25,5%; Південь – 18,1%. Звичайно, не всі, хто нині з тією чи іншою мірою впевненості говорить про свою готовність до протестної поведінки, справді братиме участь у протестних акціях в разі їх виникнення. І все ж порівняльний аналіз отриманих даних не залишає сумніву, що за певних умов ці акції можуть бути ще більш велелюдними, ніж на рубежі 2013–2014 років (**№ 3.3**).

- Опитані традиційно віддають перевагу мирним формам масового протесту, що не мають протиправного характеру: мітингам (48,6%), збиранню підписів під колективними зверненнями (46,3%), демонстраціям (30,7%), страйкам (19,5%), пікетуванню місцевих (15,3%) і центральних (10%) органів

державної влади. До участі в радикальних формах переважно протиправного штибу схиляється значно менше громадян України. Так, у захопленні приміщень органів влади погодилися б узяти участь 4,3% опитаних, у масових бунтах – 3,1%, у голодуваннях – 2%, у збройних виступах – 2,4%, у терористичних актах – 0,2%. За рік частки осіб, схильних до радикальних форм протесту, істотно не змінилися. Достовірно збільшилася лише кількість тих, хто погоджується стати учасником блокування шляхів сполучення: по Україні в цілому – з 5,1% до 8,9%, а в Західному і Східному регіонах – до понад 12%. Проте слід врахувувати, що й напередодні Революції Гідності та збройного конфлікту на Донбасі українці так само віддавали перевагу суто мирним формам протесту (**№ 3.4**). Це дає підстави для висновку, що ймовірність радикалізації протестної поведінки, зокрема із застосуванням зброї та інших засобів насильства, зумовлюється не стільки попередньою психологічною готовністю потенційних протестувальників, скільки ситуаційними чинниками, передусім характером реагування на події, що відбуваються, органів державної влади і правоохоронців.

- Цілком традиційним є також тлумачення українцями основних причин, які можуть спонукати їх до участі в акціях протесту. З-поміж цих причин опитані, як і в попередні роки, називають переважно соціально-економічні: невивплату зарплати, пенсії чи стипендії – 51,1%; підвищення плати за житло й транспорт, припинення водо-, тепло- та енергопостачання – 35,3%; стрімке зростання цін – 34,5%; погіршення умов пенсійного забезпечення – 20,4% тощо. Проте багаторічний досвід вивчення громадської думки із цього питання та зіставлення отриманих даних з реальними діями населення переконує, що насправді люди масово підіймаються проти влади з причин, які зачіпають їхні громадянські, політичні інтереси, а соціально-економічні причини самі по собі якщо й зумовлюють акції протесту, то суто локальні, котрі досі в Україні ще ніколи не набували загальнонаціонального масштабу. Черговий раз підтверджує це спостереження той факт, що попри наведені вище цифри ані скандальне підвищення тарифів на житлово-комунальні послуги, що відбулося останнім часом, ані резонансні обмеження в пенсійному законодавстві жодних акцій протесту не викликали. Тому з прогностичного погляду серед імовірних причин протестної поведінки, які називають респонденти, на значно більшу увагу заслуговують ті, що мають політичне забарвлення.

- Найвагомими з них для українських громадян сьогодні є: зрада владою національних інтересів України, ігнорування потреб армії, втрата нових територій – 27,8%; невиконання чиновниками закону про люстрацію, збереження корупції в органах державної влади – 22,9%; порушення прав людини – 21,9%; бездіяльність правоохоронців у розслідуванні злочинів проти народу, вчинених режимом Януковича – 20,4%. І хоча за умовами опитування один і той самий респондент міг назвати кілька причин, сумарно це все одно становить мало не половину опитаних. Мешкають вони здебільшого на західних

теренах, але і в решті регіонів їх вистачає. Так, проти дій влади, у яких вбачатиметься зрада національних інтересів України, проти ігнорування потреб армії та втрати нових територій схильні протестувати: на Заході – 53,8% опитаних, у Центральному, Східному та Південному регіонах – 24,5%, 17,6% і 19%, відповідно. Набагато рідше називають громадяни такі діаметрально протилежні причини долучення до акцій протесту, як ескалація воєнних дій, перехід до відкритої війни з Росією (11,5%) та призупинення євроінтеграційних процесів, політичні поступки Росії (10,9%). Ще менше ладних протестувати з приводу як політичних репресій проти представників опозиції (5,5%, зокрема у Східному регіоні – лише 6,3%), так і усунення від влади нинішнього керівництва держави в незаконний спосіб (2,4%, зокрема в Західному регіоні – лише 4,3%). Іншими словами, майже ніхто в Україні не збирається захищати законні права ні влади, ні опозиції, що засвідчує хисткість політичної системи в цілому, з одного боку, і низький рівень правосвідомості населення, з другого (№ 3.5).

3.1. Розподіл відповідей на запитання “Чи берете Ви участь у діяльності волонтерських організацій та рухів, що допомагають українській армії, жертвам воєнного конфлікту на Сході України?” (у %)

- так, здійснюю збір коштів (речей, харчів, ліків), особисто перевозжу зібране в зону АТО, доглядаю поранених і хворих, ремонтую техніку тощо..... **11,0**
- в організованих формах волонтерської діяльності участі не беру, але допомагаю як можу (перераховую гроші, роблю інші пожертвування, надаю житло, здаю кров тощо) **51,9**
- інше **3,0**
- нічого із зазначеного вище не роблю, тому що **31,9**
- не відповіли..... **2,2**

Примітки.

1. Переважна більшість відповідей респондентів, які вибрали альтернативу “інше” (2,5%), підводяться під альтернативу “в організованих формах волонтерської діяльності участі не беру, але допомагаю як можу”. Решта респондентів, що вибрали альтернативу “інше” (0,5%), дали відповіді такого змісту: “морально підтримую, молюся за них”, “допомагаю родичу, який служить, грошима”, “підтримую чоловіка-волонтера” тощо.

2. За результатами контент-аналізу мотиви вибору респондентами варіанта відповіді “нічого із зазначеного вище не роблю, тому що ...” виявилися такими (у %):

- грошей не вистачає на життя самому; немає роботи, живу в скруті; ледве виживаю на пенсію; сам потребую допомоги..... **13,5**
- не бачу сенсу, мені це не потрібно, без мене обійдуться; не маю бажання, не думаю про це; не маю часу, працюю..... **5,2**
- не вірю, що допомога дістанеться тому, хто її справді потребує; не вірю волонтерам; не знаю, куди ці гроші підуть..... **3,2**
- для цього є держава, міністерство оборони, це їхній обов’язок, а не волонтерів; плачу податки, воєнний збір вираховують із зарплати..... **1,8**
- не знаю, як допомогти; не знаю, що потрібно і як доставити; ніхто не звертався по допомогу **1,8**
- не підтримую війну, не вважаю правильним допомагати в безглуздій війні..... **1,5**
- збираюся це зробити, все ще попереду **0,3**
- син воює, передаю йому продукти, одяг; сам військовозобов’язаний..... **0,2**
- не знаю, як реагувати на ситуацію, що склалася..... **0,1**
- важко відповісти, не знаю **0,8**
- не відповіли..... **4,0**

У регіональному розрізі:

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
так, здійснюю збір коштів (речей, харчів, ліків), особисто перевозжу зібране в зону АТО, доглядаю поранених і хворих, ремонтую техніку тощо	24,4	7,1	9,2	5,9
в організованих формах волонтерської діяльності участі не беру, але допомагаю як можу (перераховую гроші, роблю інші пожертвування, надаю житло, здаю кров тощо)	57,5	68,2	39,4	41,2
інше	2,3	2,9	2,5	6,9
нічого із зазначеного вище не роблю	15,8	21,9	48,8	46,1

3.2. Розподіл відповідей на запитання *“Чи брали участь особисто Ви в масових протестних акціях, що відбувалися в Україні наприкінці минулого – на початку нинішнього року?”* (у %)

	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
так, брав (-ла)	17,0	21,6	21,1
ні, не брав (-ла)	82,7	78,3	78,7
не відповіли	0,3	0,1	0,2

Примітка. У грудні 2013 р. питання формулювалося так: *“Чи брали участь особисто Ви в акціях протесту останніми днями?”*

У березні 2014 р. питання формулювалося так: *“Чи брали участь особисто Ви в масових акціях, що відбувалися в Україні протягом останніх місяців?”*

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
так, брав (-ла)	48,2	20,9	10,7	4,9
ні, не брав (-ла)	51,8	79,1	89,3	95,1

3.3. Розподіл відповідей на запитання “Якщо у вашій місцевості розпочнуться знову масові акції, цілі яких Ви поділяєте, чи будете Ви брати в них участь?”, у %

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Березень 2014 р.	Грудень 2014 р.
обов'язково буду	15,5	13,2	10,9	9,9	11,6	7,5	7,6	10,4	10,0	12,0	14,9	12,8
мабуть, буду	21,4	23,8	18,1	16,3	21,0	16,3	20,1	22,6	18,0	18,5	21,3	23,0
мабуть, не буду	22,5	18,4	25,1	27,0	24,0	25,3	27,5	25,5	28,0	24,1	25,1	21,4
у жодному разі не буду	22,6	25,1	23,6	23,1	19,1	27,5	22,8	22,7	25,5	30,0	17,9	15,5
важко відповісти	18,0	18,8	21,9	23,2	24,2	23,1	21,7	18,5	18,2	15,3	20,7	26,7
не відповіли	0,1	0,7	0,3	0,5	0,3	0,3	0,4	0,3	0,4	0,2	0,2	0,6

Примітка. До березня 2014 р. питання формулювалося так: “Якщо у вашій місцевості спалахнуть масові виступи протесту, чи будете Ви особисто брати в них участь?”. У березні 2014 р. питання формулювалося так: “Якщо у вашій місцевості триватимуть (розпочнуться знову) масові акції, цілі яких Ви поділяєте, чи будете Ви брати в них участь?”.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Регіони			
	Західний	Центральний	Східний	Південний
буду (обов'язково буду + мабуть, буду)	60,8	37,7	25,5	18,1
не буду (мабуть, не буду + у жодному разі не буду)	22,3	39,2	38,9	52,5
важко відповісти	16,9	23,1	35,6	29,4

3.4. Розподіл відповідей на запитання “У яких саме акціях протесту Ви особисто погодилися б узяти участь?”, у % до кількості респондентів, які відповіли на запитання

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Грудень 2014 р.
мітинги	34,3	48,9	35,7	32,9	37,6	34,2	35,3	42,2	43,0	50,2	48,6
збір підписів під колективними зверненнями	38,7	47,9	35,4	45,9	42,5	42,4	53,1	55,1	54,6	48,1	46,3
демонстрації	26,2	35,1	26,1	23,9	27,9	25,0	24,4	35,0	30,5	31,9	30,7
страйки	16,1	23,0	19,5	16,8	20,5	15,8	18,1	20,0	18,7	21,4	19,5
пікетування місцевих органів влади	11,0	15,4	9,9	9,6	10,7	8,4	10,0	11,1	11,3	11,7	15,3
пікетування органів державної влади в Києві	8,6	12,6	8,5	8,0	9,5	5,5	8,8	7,9	9,5	9,6	10,0
блокування шляхів сполучення	4,1	6,6	3,8	3,9	4,3	4,0	6,2	5,3	5,8	5,1	8,9
захоплення приміщень органів влади	2,5	3,4	2,5	2,6	3,5	2,2	3,3	4,2	4,3	4,3	4,3
масові бунти	4,5	4,5	4,6	5,6	6,5	3,2	4,7	6,3	7,8	3,7	3,1
голодування	2,8	3,2	1,5	2,4	2,2	2,2	2,3	3,2	3,0	2,0	2,0
збройні виступи	6,7	4,2	3,7	3,2	4,5	2,2	2,3	2,8	3,6	1,8	2,4
терористичні акти	2,6	2,0	1,0	2,1	2,2	1,2	0,9	1,6	1,3	0,8	0,2

Примітка. Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Центральний регіон	Східний регіон	Південний регіон
мітинги	70,1	45,1	38,5	48,7
збір підписів під колективними зверненнями	32,1	48,0	47,7	67,9
демонстрації	35,3	29,4	24,7	46,8
страйки	37,5	19,0	9,1	16,7
пікетування місцевих органів влади	15,2	14,3	17,7	10,9
пікетування органів державної влади в Києві	10,6	13,4	8,6	0,0
блокування шляхів сполучення	12,5	5,0	12,4	3,2
захоплення приміщень органів влади	6,0	3,5	5,1	1,3
масові бунти	4,1	4,9	0,9	1,9
голодування	2,4	2,0	0,9	4,5
збройні виступи	2,2	3,3	1,7	1,3
терористичні акти	0,0	0,3	0,0	0,6

3.5. Розподіл відповідей на запитання **“Які основні причини можуть спонукати Вас до участі в акціях протесту?”**, у % до кількості респондентів, які відповіли на запитання*

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Грудень 2014 р.
невиплата зарплати, пенсії, стипендії	30,5	37,4	43,3	39,8	48,3	49,7	16,7	53,0	54,0	49,7	51,1
підвищення плати за житло й транспорт, припинення водо-, тепло- та енергопостачання **	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	35,3
стрімке зростання цін	36,1	45,9	43,2	42,5	36,6	35,5	35,5	42,5	35,5	30,3	34,5
зрада владою національ- них інтересів України, ігнорування потреб армії, втрата нових територій	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	27,8
невиконання чиновника- ми закону про люстра- цію, збереження коруп- ції в органах державної влади ***	24,5	25,5	16,1	14,0	14,3	16,2	13,1	16,6	17,9	17,7	22,9
порушення прав людини	38,3	32,7	34,1	30,7	31,4	32,5	33,2	34,1	33,9	39,6	21,9

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.	Грудень 2014 р.
погіршення умов пенсійного забезпечення громадян, дальше підвищення віку виходу на пенсію	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	21,1	24,5	21,8	15,7	20,4
бездіяльність правоохоронців у розслідуванні злочинів проти народу, вчинених режимом Януковича	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	20,4
інфляція, знецінення заощаджень	13,4	16,1	12,2	13,6	23,9	24,0	17,7	15,6	18,5	16,4	19,9
звільнення з роботи	13,4	16,1	12,2	13,6	23,9	24,0	17,7	19,4	22,4	19,1	17,1
зловживання владою з боку місцевого керівництва	24,4	25,1	17,5	16,3	15,3	14,3	15,2	18,2	17,5	18,6	16,9
збагачення небагатьох та зuboжіння більшості	20,7	22,3	17,3	16,9	17,5	15,2	11,6	21,2	17,1	15,0	16,4
ескалація воєнних дій, перехід до відкритої війни з Росією	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	11,5
призупинення євроінтеграційних процесів, політичні пуступки Росії	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	10,9
зростання злочинності	16,5	15,5	15,3	15,0	15,9	14,5	11,6	13,5	14,3	12,9	9,5
політичні репресії проти представників опозиції	не було у списку	5,3	5,1	4,8	2,9	3,5	5,0	6,5	8,9	13,2	5,5
усунення від влади нинішнього керівництва держави в незаконний спосіб	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	не було у списку	2,4

* Сума перевищує 100%, оскільки респонденти мали можливість обирати кілька варіантів відповіді.

** До грудня 2014 р. анкета містила дві відповідні альтернативи: “припинення водо-, тепло- та енергопостачання” та “підвищення плати за житло й транспорт”. Частота їх вибору респондентами була такою (у %):

	Липень 2004 р.	Листопад 2005 р.	Жовтень 2006 р.	Грудень 2007 р.	Грудень 2008 р.	Грудень 2009 р.	Грудень 2010 р.	Листопад 2011 р.	Грудень 2012 р.	Грудень 2013 р.
припинення водо-, тепло- та енергопостачання	21,0	25,6	34,2	31,1	34,1	29,8	32,2	29,5	30,2	28,8
підвищення плати за житло й транспорт	29,2	32,9	39,6	33,2	31,1	29,1	32,3	32,4	25,8	22,9

*** До грудня 2014 р. альтернатива наводилася в такій редакції: “ корупція в керівних структурах”.

У регіональному розрізі (на момент останнього опитування):

	Західний регіон	Централь- ний регіон	Східний регіон	Півден- ний регіон
невиплата зарплати, пенсії, стипендії	39,9	55,6	57,2	39,0
підвищення плати за житло й транспорт, припинення водо-, тепло- та енергопостачання	24,7	36,3	40,6	36,4
стрімке зростання цін	33,8	37,3	32,4	33,3
зрада владою національних інтересів України, ігнорування потреб армії, втрата нових територій	53,8	24,5	17,6	19,0
невиконання чиновниками закону про люстрацію, збереження корупції в органах державної влади	35,9	20,7	20,9	10,3
порушення прав людини	34,1	18,1	16,1	29,2
погіршення умов пенсійного забезпечення громадян, даліше підвищення віку виходу на пенсію	17,9	24,9	16,9	21,5
бездіяльність правоохоронців у розслідуванні злочинів проти народу, вчинених режимом Януковича	44,4	20,1	9,9	6,7
інфляція, знецінення заощаджень	18,4	21,9	18,3	21,5
звільнення з роботи	17,2	20,8	13,9	14,9
зловживання владою з боку місцевого керівництва	16,7	12,4	20,9	20,0
збагачення небагатьох та зубожіння більшості	19,4	15,0	14,0	23,1
ескалація воєнних дій, перехід до відкритої війни з Росією	6,8	13,3	13,2	9,2
призупинення євроінтеграційних процесів, політичні поступки Росії	20,2	10,7	6,5	6,7
зростання злочинності	12,4	8,8	4,4	23,1
політичні репресії проти представників опозиції	8,1	3,8	6,3	3,1
усунення від влади нинішнього керівництва держави в незаконний спосіб	4,3	3,2	0,8	2,1
інше	1,5	3,5	4,6	11,3